

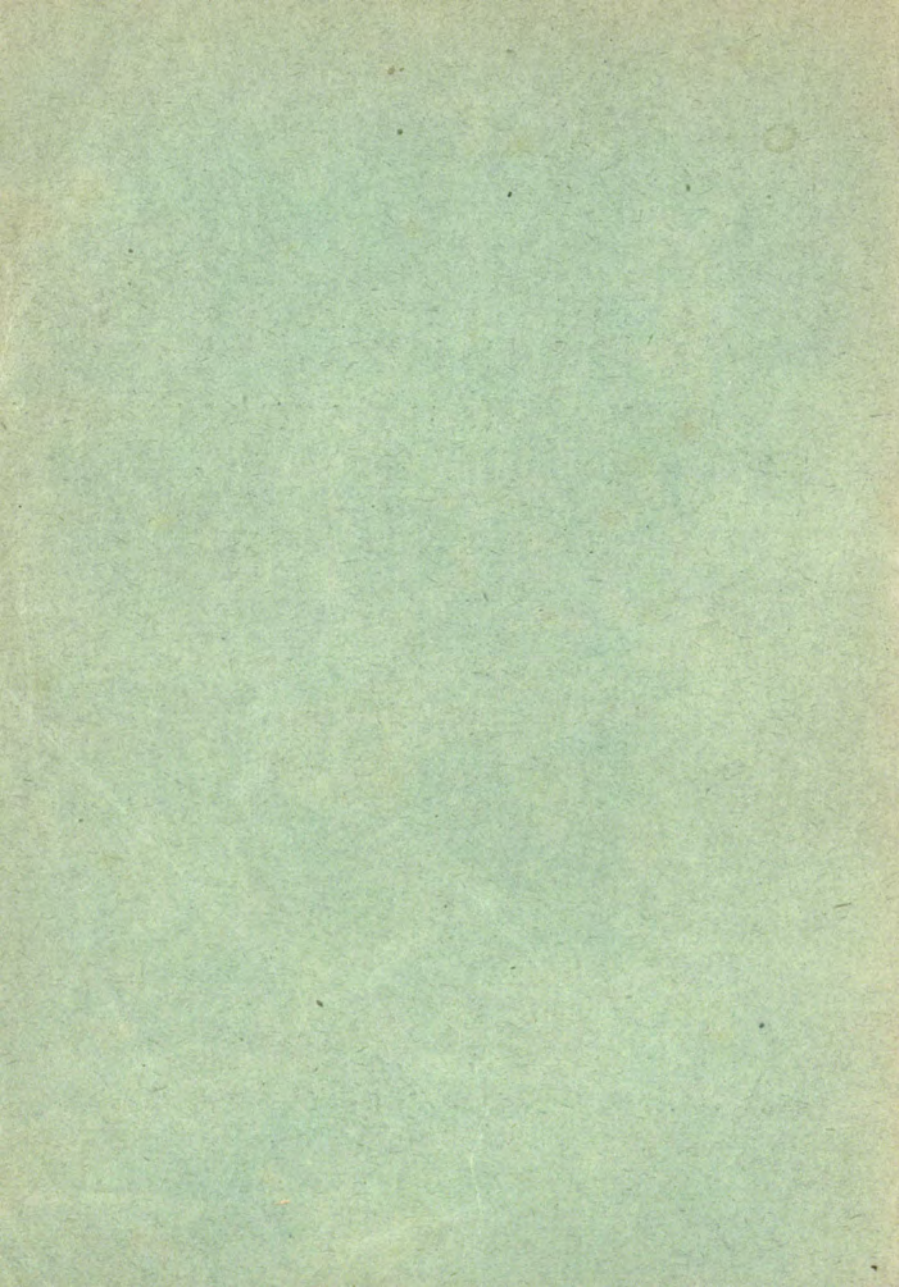
13568

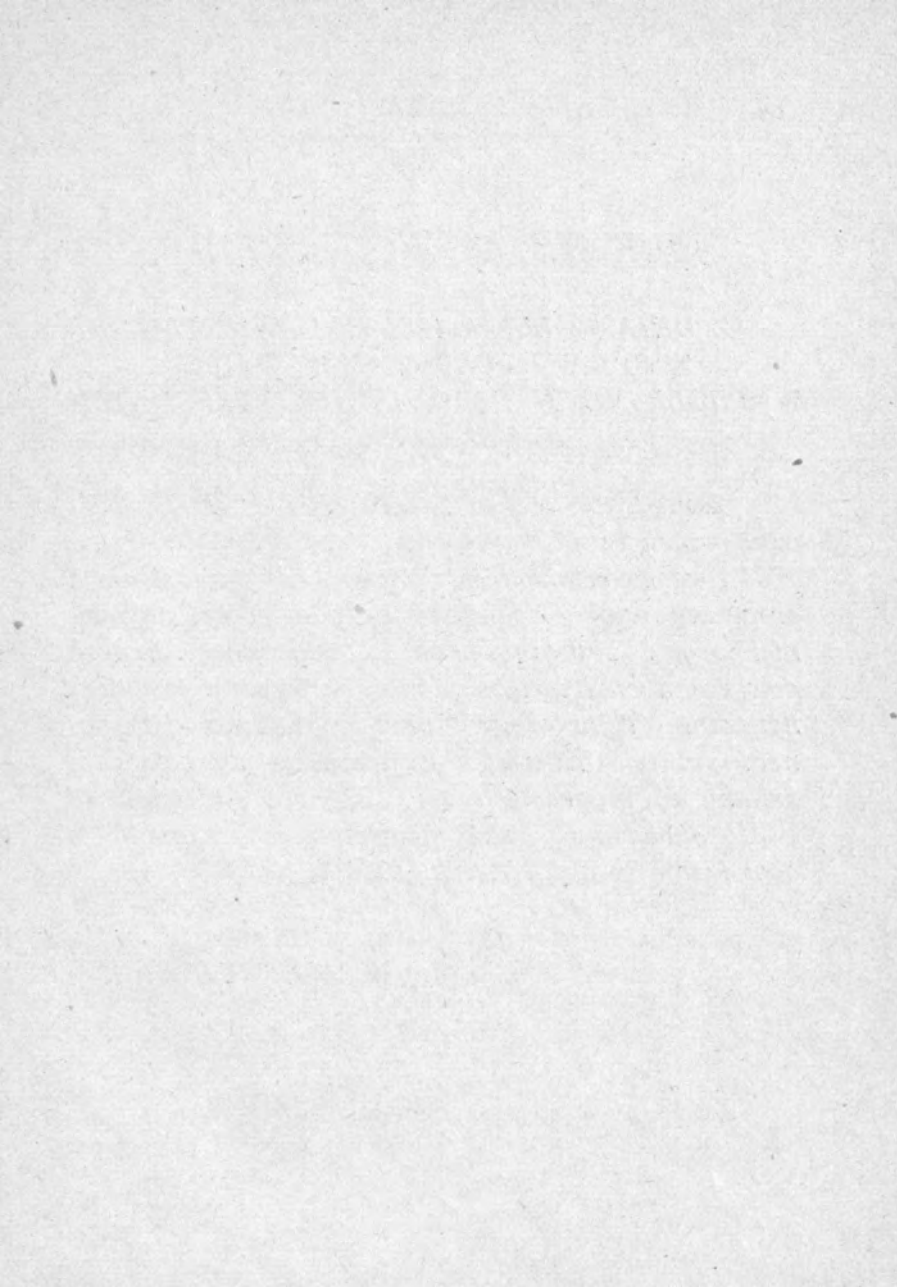
MINISTERSTWO
WYZNAŃ RELIGIJNYCH I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

INSTRUKCJA

DOTYCZĄCA PLANÓW GODZIN
I PROGRAMÓW NAUKI W PUBLICZNYCH
SZKOŁACH POWSZECHNYCH
W ROKU SZKOLNYM 1934/35.

LWÓW — 1934
PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO KSIĄŻEK SZKOLNYCH
UL. KURKOWA 21.

OKÓLNIK Nr. 119

Z DNIA 12 LIPCA 1934 r. (1 Pr-2859/34)
W SPRAWIE PROGRAMÓW NAUKI
W PUBLICZNYCH SZKOŁACH POWSZECHNYCH
NA ROK SZKOLNY 1934/35.

Zarządzam, aby w oddziałach I, II, III, V i VI publicznych szkół powszechnych od dnia 20 sierpnia 1934 r. stosować zgodnie z wydaną osobno instrukcją programy nauki, ogłoszone w oddzielnym wydawnictwie p. t. „Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy)“ oraz programy, podane ponadto w tej instrukcji. Jednocześnie wprowadzam zmiany w programach z r. 1931 dla oddziałów IV i VII publicznych szkół powszechnych. Zmiany te obowiązują w ciągu r. szk. 1934/35.

Minister

(—) W. JĘDRZEJEWICZ

MINISTERSTWO
WYZNAŃ RELIGIJNYCH I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

INSTRUKCJA

DOTYCZĄCA PLANÓW GODZIN
I PROGRAMÓW NAUKI W PUBLICZNYCH
SZKOŁACH POWSZECHNYCH
W ROKU SZKOLNYM 1934/35.

LWÓW — 1934
PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO KSIĄŻEK SZKOLNYCH
UL. KURKOWA 21.

PAŃSTWOWE WYDAW. KSIĄŻEK SZKOLNYCH WE LWOWIE
Ul. KURKOWA 21. — Nr. telefonu 28-47. — Konto czek. P.K.O. Nr. 141751

13568

INSTRUKCJA,

DOTYCZĄCA PLANÓW GODZIN I PROGRAMÓW NAUKI
W PUBLICZNYCH SZKOŁACH POWSZECHNYCH W ROKU
SZKOLNYM 1934/35.

PUBLICZNE SZKOŁY POWSZECHNE Z POLSKIM JĘZYKIEM NAUCZANIA.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

(Wyjęta z okólnika z dnia 10 marca 1934 roku Nr. II P.
1865/34, zamieszczonego w Nr. 2 Dz. Urz. Min. W. R.
i O. P. z r. 1934, poz. 24).

PLANY GODZIN.

1. Przy organizacji pracy w r. szk. 1934/35 głównym czynnikiem, na który obok ilości izb lekcyjnych i ilości uczniów, faktycznie do szkoły uczęszczających, należy kłaść nacisk, jest ogólna ilość nauczycieli, *a raczej ogólna ilość lekcyjnych godzin nauczycielskich*, jakimi dana szkoła rozporządza, bez względu na to, czy są to godziny kierowników, nauczycieli etatowych, kontraktowych, płatnych od godzin, bezpłatnych praktykantów względnie godziny nadliczbowe.

2. Przez szkołę powszechną o 6 nauczycielach rozumie się szkołę, rozporządzającą 184 lub 170 godzinami nauczy-

cielskimi, przez szkołę o 5 nauczycielach szkołę, rozporządzającą 154 godzinami nauczycielskimi, szkoła o 4 nauczycielach rozporządza 126 lub 114 godzinami nauczycielskimi, szkoła o 3 nauczycielach rozporządza 96 lub 94 godzinami, szkoła o 2 nauczycielach ma 64 lub 58 godzin, szkoła zaś o 1 nauczycielu ma 34 godzin; oczywiście nie bierze się przytem pod uwagę zupełnie godzin dodatkowych, które mogą być potrzebne dla zorganizowania równoległe nauk religii różnych wyznań lub obrządków.

3. Szkoły z polskim językiem nauczania winny stosować, zależnie od liczby nauczycieli względnie rozporządzalnych godzin nauczycielskich, plany ustalone poniżej, przytem wybór jednego z warjantów, gdy ich jest dwa lub trzy, zależy od warunków, w szczególności od liczby uczniów w poszczególnych oddziałach i wielkości izb.

4. Jeżeli konieczność tworzenia oddziałów równoległych uniemożliwia stosowanie w całości i bez zmian podanego warjantu planu godzin dla całej szkoły, dozwala się wyjątkowo:

a) W szkołach o 7 nauczycielach i większej ich liczbie stosować bądź we wszystkich, bądź w niektórych oddziałach plany godzin, przewidziane dla analogicznych oddziałów szkół o 6 lub 5 nauczycielach.

b) W szkołach o 6 nauczycielach stosować we wszystkich lub niektórych oddziałach plany godzin, przewidziane dla analogicznych oddziałów szkoły o 5 nauczycielach.

c) W szkołach o 4 nauczycielach stosować:

w pewnych oddziałach plany godzin według jednego, w innych według innego warjantu dla szkoły o 4 nauczycielach,

we wszystkich lub niektórych oddziałach plany godzin, przewidziane w jednym z warjantów dla szkoły o 3 nauczycielach.

d) W szkołach o 3 nauczycielach stosować w pewnych oddziałach plany godzin według jednego, w innych — według innego warjantu dla szkoły o 3 nauczycielach.

5. Żadne redukcje w liczbach godzin w szkołach z polskim językiem nauczania nie są dopuszczalne. W związku z tem przestaje obowiązywać zarządzenie z dnia 19 marca 1931 r. Nr. II. 6291/31 oraz wszystkie następne zarządzania, na niem się opierające.

ZASADNICZY PLAN GODZIN.

ZASADNICZY PLAN GODZIN, STOSOWANY W SZKOŁACH O 6-CIU NAUCZYCIELACH PRZY 14 GODZINACH NADLICZBOWYCH ORAZ W SZKOŁACH O 7-MIU NAUCZYCIELACH I WIĘKSZEJ ICH LICZBIE.

Przedmioty	O d d z i a ł y						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Religia	2	2	2	2	2	2	2
Język polski	7	7	7	7	5	5	5
Historja	—	—	—	—	3	3	0,4
Geografja	—	—	} 4	} 5	3	3	4,0
Nauka o przyrodzie . .	—	—			3	3	4
Arytmetyka z geometrją	3	4	4	4	4	4	4
Rysunek	1	2	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne . . .	2	3	4	4	4	4	4
Śpiew	1	1	2	2	2	2	2
Ćwiczenia cielesne . . .	2	2	2	2	2	2	2
Liczba godzin ucznia . .	18	21	27	28	30	30	29
Liczba godzin nauczyciela	18	21	27	28	30	30	29

1 godzina ćwiczeń chóru.

Razem godzin nauczycieli: 184.

Nadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

0/4 oznacza 0 godzin w I półroczu, 4 godziny w II,

4/0 oznacza 4 godzin w I półroczu 0 godziny w II.

Należy przewidzieć różne możliwości przy organizacji

ćwiczeń cielesnych: a) przy istnieniu oddziałów równoległych w oddziałach V, VI i VII należy łączyć chłopców z oddziałów równoległych w jeden zespół i tak samo dziewczęta z oddziałów równoległych,

b) można tworzyć zespoły dziewcząt i chłopców z oddziałów VI i VII, a w oddziale V dzielić młodzież przynajmniej podczas niektórych ćwiczeń według płci na dwie grupy ćwiczące się równocześnie,

c) można wreszcie organizować ćwiczenia cielesne w ten sposób, że zespoły ćwiczące się osobno tworzy się z uczniami względnie uczniów oddziału V, VI i VII.

Można również przewidzieć tworzenie zespołów z uczniów i uczniami oddziałów III i IV.

SZKOŁY O SZESCIU NAUCZYCIELACH.

PLAN GODZIN STOSOWANY W SZKOŁACH O 6 NAUCZYCIELACH PRZY 170 GODZINACH NAUCZYCIELI (BEZ GODZIN NADLICZBOWYCH).

Przedmioty	O d d z i a ł y						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Religia	2	2	2	2	2	1+1	1+1
Język polski	7	7	7	7	5	3+3	3+3
Historja	—	—	—	—	3	3	0/4
Geografja	—	—	} 4	} 5	3	3	4/0
Nauka o przyrodzie	—	—			3	3	4
Arytmetyka z geometrią	3	4	4	4	4	3+1	3+1
Rysunek	1	2	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	2	3	4	4	4	3	3
Śpiew	1	1	2	2	2	2	
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	2	2 chl. 2 dz.		
Liczba godzin uczenia	18	21	27	28	30	30	29
Liczba godz. nauczyciela	18	21	27	28	75		

1 godzina ćwiczeń chóru.

Razem godzin nauczycieli: 170.

Nadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Znaczenie cyfr 0/4, 4/0 — jak wyżej.

Tam, gdzie są sumy, pierwszy składnik oznacza godziny nauki głośniejszej, drugi cichej.

Oddziały VI i VII mają 12 godzin nauki równoczesnej w jednej izbie, poza tem oddział VI ma 16 godzin nauki osobnej (3 godz. historii, 3 godz. geografji, 3 godz. nauki o przyrodzie, 2 godz. arytmetyki z geometrją, 2 godz. rysunku, 3 godz. zajęć praktycznych), oddział VII — 15 (4 godz. historii lub geografji, 4 godz. nauki o przyrodzie, 2 godz. arytmetyki z geometrją, 2 godz. rysunku, 3 godz. zajęć praktycznych). Jednocześnie może się odbywać bez wyjątku nauka głośniejsza i cicha tego samego przedmiotu (religja 1 + 1, 1 + 1, język polski 3 + 3, 3 + 3, arytmetyka 1 + 1, 1 + 1 prócz 2 godzin oddzielonych w każdym oddziale). Ćwiczenia cielesne odbywają się w zespołach chłopców i dziewcząt z oddziałów V, VI i VII.

Podczas dwu pierwszych godzin oba oddziały VI i VII mogą się uczyć razem w większej z dwu własnych izb, potem się rozchodzą i każdy uczy się w swojej izbie.

WARJANT b.

Przy 14 godzinach nadliczbowych na naukę religji obowiązuje zasadniczy plan godzin, podany powyżej.

SZKOŁY O PIĘCIU NAUCZYCIELACH.

Przedmioty	O d d z i a ł y						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Religia	2	2	2	2	2	1+1	1+1
Język polski	7	7	7	7	5	3+3	3+3
Historja	—	—	—	—	3	2+1	0/3+1
Geografja	—	—	} 4 }	} 5 }	3	2+1	3+1/0
Nauka o przyrodzie	—	—			3	3	3+1
Arytmetyka z geometrją	3	4	4	4	4	2+2	2+2
Rysunek	1	1	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	1	2	3	3	3	3	3
Śpiew	1	1	2		2	2	
albo	1	1	2	2	2		
Ćwiczenia cielesne	1	1	2	2	2 chł. 2 dz.		2 dz.
albo	2	2	2		2 chł. 2 dz.		
Liczba godzin ucznia	16 lub 17	18 lub 19	26	27	29	30	29
Liczba godzin nauczyciela	16 lub 17	18 lub 19	III IV V		VI VII		VII
			78		V VI VII		37
			lub 76		4 g ćw. ciel.		

1 godzina chóru.

Razem godzin nauczycieli 154: 142 etatowe i 12 nadliczbowych.

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z włączeniem oddziałów I i II.

Dla uzyskania oszczędności w liczbie godzin łączy się w jeden komplet do nauki śpiewu albo oddziały III z IV, albo IV z V i zawsze VI z VII; dla tego samego celu albo łączy się w jeden komplet przy ćwiczeniach cielesnych od-

działy III i IV, albo też przeznaczają się na nie tylko po jednej godzinie, zamiast po 2 w oddziałach I i II. Wybór wskazanych ewentualności zależy od liczby dzieci i warunków miejscowych.

Oddziały VI i VII mają 18 godzin nauki równoczesnej w jednej izbie (2 godziny religii, 6 godzin języka polskiego, 3 godz. historii i geografii w VI, w VII — historii lub geografii, jedna godzina nauki o przyrodzie, 4 godziny arytmetyki z geometrią, 2 godziny śpiewu), poza tem oddział VI ma 10 godzin nauki osobnej (3 godziny historii i geografii, 2 godziny nauki o przyrodzie, 2 godziny rysunku, 3 godziny zajęć praktycznych), oddział VII — 9 (1 godz. historii lub geografii, 3 godz. nauki o przyrodzie, 2 godz. rysunku, 3 godz. zajęć praktycznych), ćwiczenia cielesne odbywają się w zespołach chłopców i dziewcząt z oddziałów V, VI i VII. W oddziale VII — geografja w I półroczu, historia w II. Przy nauce równoczesnej według dwu programów religii, języka polskiego, nauki o przyrodzie, arytmetyki z geometrią oba oddziały pracują, jeden głośno, drugi cicho, nad tym samym przedmiotem. Organizacja nauczania historii i geografii, poza godzinami osobnymi dla każdego oddziału, jest taka, że jedna z godzin głośnej nauki historii lub geografii w oddziale VI przypada równocześnie z 1 godziną cichej nauki historii lub geografii w oddziale VII, przytem należy starać się za pomocą niewielkiej odmienności rozkładu godzin w dwu półroczach o to, aby to były te same przedmioty, że dalej podczas 2 godzin cichej nauki historii i geografii w oddziale VI odbywa się nauka głośna bądź geografji, bądź historii w oddziale VII, zależnie od półroczu.

Jeżeli jest do rozporządzenia sześć izb, wówczas oddziały VI i VII uczą się codziennie przez 3 godziny w jednej izbie, potem jedna z nich wychodzi do innej izby i dalsze lekcje odbywają się osobno. Jeżeli niema szóstej izby, to wówczas rozkład może być następujący:

		Godziny lekcyjne					
		1	2	3	4	5	6
Dni tygodnia	1	VI	VI VII	VI VII	VI VII	VI VII	VII
	2	VI	VI VII	VI VII	VI VII	VI (VII)	VII
	3	VI	V, VI, VII ćw. ciel. chl. dz.	VI VII	VI VII	VI (VII)	VII
	4	—	VI VII	VI VII	VI VII	VI (VII)	VI (VII)
	5	VI	VI VII	VI VII	VI VII	VI (VII)	VII
	6	VI	V, VI, VII ćw. ciel. chl. dz.	VI VII	VI VII	VI VII	—

VI (VII) oznacza, że oddziały VI i VII mają naukę w dwóch różnych izbach; ćwiczenia cieleśne odbywają się osobno dla zespołu chłopców i zespołu dziewcząt bądź na boisku, bądź w dwu różnych izbach lub lokalach szkolnych.

SZKOŁY O CZTERECH NAUCZYCIELACH.

WARJANT a.

Przedmioty	Oddziały					
	I	II	III	IV	V	VI
Religia	2	2	2	2	1+1	1+1
Język polski	6	6	6	6	4+3	3+3
Historja	—	—	—	—	2+1	2+1
Geografja	—	—	} 3	} 4	2+1	2+1
Nauka o przyrodzie . . .	—	—			2+1	2+1
Arytmetyka z geometrią .	3	4	4	4	3+2	2+2
Rysunek	1	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne . . .	1	2	2	2	2	2
Śpiew	1	1	2		2	
Ćwiczenia cieleśne . . .	1	1	2		1 chl. 1 dz.	
Liczba godzin ucznia . .	15	18	23	24	30	28
Liczba godzin nauczyciela	15	18	43		38	

Razem godzin nauczycieli: 114.

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziału I i II.

Przy takiej organizacji pracy oddziały od I do IV uczą się oddzielnie lub przeważnie oddzielnie, oddziały V z VI są przeważnie łączone.

Oddziały te mają 20 godzin nauki równoczesnej w jednej izbie, poza tem oddział V ma 9 godzin nauki osobnej (1 godz. jęz. polskiego, 1 godz. historii, 1 godz. geografji, 1 godz. nauki o przyrodzie, 1 godz. arytmetyki z geometrją, 2 godz. rysunku, 2 godz. zajęć praktycznych), oddział VI — 7 godzin (1 godz. historii, 1 godz. geografji, 1 godz. nauki o przyrodzie, 2 godziny rysunku, 2 godziny zajęć praktycznych), ćwiczenia cielesne odbywają się w zespołach chłopców i dziewcząt, co daje jeszcze dwie godziny nauczyciela. Jednocześnie może się odbywać bez wyjątku nauka głośna i cicha tego samego przedmiotu (religja: 1 + 1, 1 + 1, jęz. polski: 3 + 3, 3 + 3 bez godziny oddzielonej i t. d.).

Rozkład tygodniowy godzin może być następujący:

		G o d z i n y l e k c y j n e					
		1	2	3	4	5	6
Dni tygodnia	1	V	V VI	V VI	V VI	V VI	VI
	2	V	V VI	V VI	V VI	V VI	VI
	3	V	V VI	V VI	V VI	V (VI)	—
	4	V	V VI	V VI	V VI	V (VI)	VI
	5	V	V VI	V VI	V VI	Chł. V VI ćw. ciel. Dz. V VI ćw. ciel.	VI
	6	V	V	V VI	V VI	V VI	VI

V (VI) oznacza, że oddział V (lub VI) ma naukę osobną w izbie oddziału V i VI, a oddział VI (lub V) ma naukę osobną w izbie oddziału IV-go.

Ćwiczenia cielesne odbywają się również osobno dla chłopców, osobno dla dziewcząt, bądź na boisku, bądź w dwóch izbach.

WARJANT b.

Przedmioty	O d d z i a ł y					
	I	II	III	IV	V	VI
Religia	2	2	2		2	2
Język polski	6	6	4+3	4+3	5	4
Historja	—	—	—	—	3	3/2
Geografja	—	—	} 3	} 4	3	2/3
Nauka o przyrodzie	—	—			3	2
Arytmetyka z geometrją	3	4	3+2	3+2	4	3
Rysunek	1	1	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	1	1	2	2	2	2
Śpiew	1	1	2		2	
Ćwiczenia cielesne	1	1	2		1 chł. 1 dz.	
Liczba godzin ucznia	15	16	25	26	27	23
Liczba godzin nauczyciela	15	16	35		48	

Razem liczba godzin nauczycieli: 114.

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Zamiast oddziałów V i VI, jak w warjancie *a*, łączą się w komplet oddziały III i IV. Oddziały te mają po 15 godzin nauki równoczesnej w jednej izbie, poza tem oddział III ma 9 godzin nauki osobnej (1 godz. języka polskiego, 3 godz. geografji z nauką o przyrodzie, 1 godz. arytmetyki, 2 godziny rysunku, 2 godziny zajęć praktycznych), oddział IV — 10 godzin (1 godz. jęz. polskiego, 4 godz. geografji i nauki o przyrodzie, 1 godz. arytmetyki z geometrją, 2 godz. rysunku, 2 godz. zajęć praktycznych). Jednocześnie odbywa się nauka głośna i cicha tego samego przedmiotu: trzy godziny nauki głośnej języka polskiego w od-

dziale III są dla oddziału IV godzinami nauki cichej tego przedmiotu i nawzajem 3 godz. nauki cichej w oddziale III przypadają jednocześnie z trzema godzinami nauki głośnej w oddziale IV-tym, podobnie się dzieje z godzinami arytmetyki z geometrią, prócz jednej osobnej w każdym oddziale.

Rozkład tygodniowy godzin może być następujący:

		G o d z i n y l e k c y j n e					
		1	2	3	4	5	6
Dni tygodnia	1	III	III IV	III IV	III IV	IV	IV
	2	III	III IV	III IV	III IV	III (IV)	—
	3	III	III IV	III IV	III IV	IV	IV
	4	III	III IV	III IV	III (IV)	III	—
	5	III	III IV	III IV	III IV	IV	IV
	6	III	III IV	III IV	IV	IV	—

III (IV) oznacza, że oddziały III i IV mają lekcje w różnych izbach.

Co do oddziału V i VI:

W oddziale VI — przewiduje się podział godzin nauki historii i geografji w ten sposób, że w pierwszym półroczu przeznaczają się na historję trzy godziny, a na geografję 2 godziny tygodniowo, natomiast w półroczu drugim na historję 2, a na geografję 3 godziny tygodniowo. Śpiewu oba te oddziały uczą się wspólnie. Ćwiczenia cielesne odbywają się w zespołach chłopców i dziewcząt.

WARJANT c.

Przedmioty	O d d z i a ł y					
	I	II	III	IV	V	VI
Religia	2	2	2	2	2	2
Język polski	6	6	6	6	5	4
Historja	—	—	—	—	3	3/2
Geografja	—	—	} 3	} 4	3	2/3
Nauka o przyrodzie . .	—	—			3	3
Arytmetyka z geometrją .	3	4	4	4	4	3
Rysunek	1	1	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne . . .	1	2	} 2		} 3	
Śpiew	1	1	2		2	
Ćwiczenia cielesne . . .	1	1	2		1 chł. 1 dz.	
Liczba godzin ucznia . .	15	17	23	24	28	25
Liczba godzin naucz. . .	15	17	43		51	

Razem godzin nauczycieli 126: 114 etatowych i 12 nadliczbowych.

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Wszystkie oddziały uczą się osobno wszystkich przedmiotów, z wyjątkiem śpiewu w oddziałach III—VI, oraz ćwiczeń cielesnych w tych samych oddziałach, przytem na ćwiczenia cielesne łączą się w zespół chłopcy z oddziałów V i VI i w drugi zespół dziewczęta z tych samych oddziałów. Godziny nauki historii i geografji w oddziale VI są podzielone w ten sam sposób, jak w warjancie b.

SZKOŁY O TRZECH NAUCZYCIELACH.

WARJANT *a.*

Przedmioty	O d d z i a ł y					
	I	II	III	IV	V	VI
Religia	2	2	2		1+1	1+1
Język polski	6	6	4+3	4+3	4+3	3+3
Historja	—	—	—	—	2+1	2+1
Geografja	—	—	} 3	} 4	2+1	2+1
Nauka o przyrodzie . .	—	—			2+1	2+1
Arytmetyka z geometrją	3	4	3+2	3+2	2+2	2+2
Rysunek	1	1	2		2	
Zajęcia praktyczne . .	1	1	2		3	
Śpiew	1	1	1		2	
Ćwiczenia cielesne . .	1	1	1		1 chl. 1 dz.	
Liczba godzin ucznia .	15	16	23	24	30	29
Liczba godzin nauczy- ciela	15	16	29		34	

Razem godzin nauczycieli 94; 86 etatowych i 8 nadlicz-
bowych.

Przy większej liczbie uczniów:

Rysunek	1	1	1	1
Zajęcia praktyczne	1	1	2	2
Ćwiczenia cielesne	1		1	
Liczba godzin ucznia	21	22	28	27

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Przy zastosowaniu tabelki bez zmian, wskazanych pod nią:

Oddziały III i IV mają 18 godzin równoczesnej w jednej izbie, po za tem oddział III ma 5 godzin nauki osobnej

(1 godz. języka polskiego, 3 godz. nauki geografji z nauką o przyrodzie, 1 godzina arytmetyki z geometrją), oddział IV — 6 godzin (1 godz. języka polskiego, 4 godz. nauki geografji i nauki o przyrodzie, 1 godz. arytmetyki z geometrją). Jednocześnie odbywa się nauka głośna i cicha tego samego przedmiotu: trzy godziny nauki cichej języka polskiego w oddziale III są dla oddziału IV godzinami nauki głośnej tego przedmiotu i nawzajem trzy godziny nauki głośnej w oddziale III przypadają jednocześnie z trzema godzinami nauki cichej w oddziale IV; podobnie się dzieje z godzinami arytmetyki z geometrją, prócz jednej osobnej w każdej klasie.

Rozkład tygodniowy godzin może być tak ułożony, że codziennie przypadnie po trzy pierwsze godziny nauki jednoczesnej w jednej izbie, nadto dla oddziału III dwa razy w tygodniu po dwie godziny i raz jedna godzina nauki osobnej, dla oddziału IV w innych dniach tygodnia po dwie godziny nauki osobnej. W ten sposób uczniowie oddziału III będą mieli trzy razy tygodniowo po trzy godziny nauki, raz cztery i dwa razy pięć, uczniowie oddziału IV trzy razy tygodniowo po trzy godziny, trzy razy po pięć.

Oddziały V i VI mają 25 godzin nauki równoczesnej w jednej izbie, poza tem oddział V ma 4 godziny nauki osobnej (1 godzina języka polskiego, 1 godz. historji, 1 godz. geografji, 1 godz. nauki o przyrodzie), oddział VI 3 godziny (1 godz. historji, 1 godz. geografji, 1 godz. nauki o przyrodzie), ćwiczenia cielesne odbywają się w zespołach chłopców i dziewcząt, co daje jeszcze dwie godziny nauczyciela. Jednocześnie może się odbywać bez wyjątku nauka głośna i cicha tego samego przedmiotu (religja: 1+1, 1+1, język polski: 3+3, 3+3 bez godziny oddzielonej i t. d.).

Rozkład tygodniowy godzin może być tak ułożony, że pięć razy przypadnie po 4 godziny nauki jednoczesnej, a mianowicie: godziny od 2-ej do 5-ej włącznie, a raz 5 pierwszych godzin, nadto dla oddziału V cztery razy po pierwszej godzinie, a dla oddziału VI trzy razy po szóstej godzinie nauki osobnej. Poza tem w jednym dniu na pierwszej godzinie lek-

cyjnej będą mieli ćwiczenia cielesne chłopcy, a na godzinie szóstej w tym samym dniu dziewczęta. W ten sposób uczniowie oddziału V będą mieli sześć razy po pięć godzin, uczniowie oddziału VI pięć razy po pięć godzin i raz cztery godziny. Jeden z oddziałów będzie w większości wypadków przychodził na pierwszą godzinę, drugi na drugą. Rozkład ten może być zilustrowany zapomocą następującej tabeli:

		G o d z i n y l e k c y j n e					
		1 .	2	3	4	5	6
Dni tygodnia	1	V	V VI	V VI	V VI	V VI	VI
	2	V	V VI	V VI	V VI	V VI	VI
	3	V	V VI	V VI	V VI	V VI	VI
	4	V VI	V VI	V VI	V VI	V VI	—
	5	Chł. V VI ćw. ciel.	V VI	V VI	V VI	V VI	Dz. V VI ćw. ciel.
	6	V	V VI	V VI	V VI	V VI	—

Zmiany, wskazane pod ogólnym planem godzin, dotyczą przypadków, gdy liczby uczniów w oddziałach III i IV lub V i VI, albo w obu tych kompletach, łącznie z warunkami lokalowymi, uniemożliwią lub zbyt utrudnią pracę nad rysunkiem i prowadzenie zajęć praktycznych bez oddziału tych kompletów.

Można tu zastosować następujące rozkłady godzin:

Instrukcja powsz.

ODDZIAŁY III i IV.

		G o d z i n y l e k c y j n e				
		1	2	3	4	5
Dni tygodnia	1	III	III IV	III IV	III IV	IV
	2	III	III IV	III IV	III IV	IV
	3	III	III IV	III IV	IV	IV
	4	III	III IV	III IV	IV	IV
	5	III	III	III IV	III IV	IV
	6	III	III IV	III IV	IV	—

ODDZIAŁY V i VI.

		G o d z i n y l e k c y j n e					
		1	2	3	4	5	6
Dni tygodnia	1	V	V VI	V VI	V VI	V VI	VI
	2	V	V VI	V VI	V VI	V VI	VI
	3	V	V	V VI	V VI	V VI	VI
	4	V	V VI	V VI	V VI	VI	VI
	5	V	V VI	V VI	V VI	V VI	—
	6	V	V VI	V VI	V VI	VI	—

WARJANT *b.*

Przedmioty	O d d z i a ł y					
	I	II	III	IV	V	VI
Religia	2	2	2	2	1+1	1+1
Język polski	6	6	5	5	4+3	3+3
Historja	—	—	—	—	2+1	2+1
Geografia	—	—	} 3	} 4	2+1	2+1
Nauka o przyrodzie	—	—			2+1	2+1
Arytmetyka z geometrią	3	4	4	4	2+2	2+2
Rysunek	} 1	} 1	1	1	2	
Zajęcia praktyczne			1	1	3	
Śpiew	} 1	} 1	} 1	} 1	2	
Ćwiczenia cielesne					1 chl. 1 dz.	
Liczba godzin ucznia	13	14	17	18	30	29
Liczba godz. nauczyciela	13	14	17	18	34	

Razem godzin nauczycieli 96:86 etatowych i 10 nadliczbowych.

Przy większej liczbie uczniów:

Rysunek	1	1
Zajęcia praktyczne	2	2
Ćwiczenia cielesne	1	
Liczba godzin ucznia	28	27

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Zasadnicza różnica polega na tem, że uczą się osobno cztery oddziały: I, II, III i IV, komplet zaś tworzą tylko oddziały V i VI. Organizacja pracy w tym komplecie — jak przy użyciu warjantu poprzedniego.

WARJANT c.

Przedmioty	O d d z i a ł y					
	I	II	III	IV	V	VI
Religia	2	2	2		2	2
Język polski	6	5	4+3	4+3	5	4
Historja	—	—	—	—	3	2
Geografja	—	—	} 3	} 3	3	2
Nauka o przyrodzie	—	—			3	2
Arytmetyka z geometrią	3	4	3+2	3+2	3	3
Rysunek	} 1	} 1	2		1	1
Zajęcia praktyczne			2		2	2
Śpiew	} 1	} 1	1		1	
Ćwiczenia cielesne			1		1	
Liczba godzin ucznia	13	13	23	23	24	20
Liczba godzin nauczyciela	13	13	28		42	

Razem godzin nauczyciela 96:86 etatowych i 10 nadliczbowych.

Przy większej liczbie uczniów:

Rysunek	1	1	
Zajęcia praktyczne	1	1	
Liczba godzin ucznia	21	21	

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

W tym przypadku uczą się osobno oddziały I i II, oraz V i VI, łączone tylko nauczycielu śpiewu i ćwiczeń cielesnych. Organizacja pracy w oddziałach III i IV — jak przy użyciu warjantu *a* z tą różnicą, że oddział IV ma osobno nie cztery lecz trzy godziny nauki geografji z nauką o przyrodzie i że przeto oprócz trzygodzinnej nauki jednoczesnej

w jednej izbie ma dwa razy po dwie i raz jedną godzinę nauki osobnej, co daje trzy razy po 3 godziny, raz 4 i dwa razy po 5 godzin, jak w oddziale III.

SZKOŁY O DWÓCH NAUCZYCIELACH

(bez oddziału V-ego).

WARJANT a.

Przedmioty	O d d z i a ł y			
	I	II	III	IV
Religja	2		1+1	1 1
Język polski	5	5	5	5
Historja	—	—	—	2
Geografja i nauka o przyrodzie	—	—	—	3
Arytmetyka z geometrją	3	3	3	3
Rysunek	} 1	1	1	1
Zajęcia praktyczne		1	2	2
Śpiew	} 1	} 1	1	1
Ćwiczenia cielesne			1 chł. 1 dz.	
Liczba godzin ucznia	12	13	17	20
Liczba godzin nauczyciela	23		35	

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Każdy oddział uczy się przeważnie osobno.

Wyjątki:

- 1) nauka religii w kompletach z oddziałów I i II oraz z III i IV,
- 2) ćwiczenia cielesne w zespołach według płci:
 - a) chłopcy z oddziałów III i IV,
 - b) dziewczęta z oddziałów III i IV.

WARJANT *b*.

Przedmioty	Oddziały			
	I	II	III	IV
Religia	2	2	1+1	1+1
albo:	2		2	2
Język polski	5	5	5	5
Historja	—	—	—	2
Geografja i nauka o przyrodzie .	—	—	2	3
Arytmetyka z geometrią	3	3	3	3
Rysunek	} 1	} 1	1	1
Zajęcia praktyczne			1	2
Śpiew	} 1	} 1	1	1
Ćwiczenia cielesne			1 chł. 1 dz.	
Liczba godzin ucznia	12	12	16	20
Liczba godzin nauczyciela . . .	24		34	

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Warjant *b* może być stosowany tylko wówczas, kiedy ze względu na ilość uczniów nie będzie można połączyć w jeden komplet na naukę religii bądź oddziałów I i II, bądź III i IV.

WARJANT c.

Jeżeli na naukę religii przydziela się godziny nadliczbowe, wówczas można zastosować plan najkorzystniejszy w ramach 64 godzin.

Przedmioty	O d d z i a ł y			
	I	II	III	IV
Religja	2	2	1+1	1+1
albo:	2		2	2
Język polski	6	6	5	5
Historja	—	—	—	2
Geografia i nauka o przyrodzie .	—	—	2	3
Arytmetyka z geometrią	3	3	3	3
Rysunek	1	1	1	2
Zajęcia praktyczne	1	1	2	2
Śpiew	} 1	} 1	1	1
Ćwiczenia cielesne			1 chł. 1 dz.	
Liczba godzin ucznia	14	14	17	21
Liczba godzin nauczyciela . .	28		36	

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Przy istnieniu oddziału V-tego obowiązują te same plany godzin, przyczem oddziały IV i V tworzą jeden komplet i dzielą się godzinami przeznaczonymi dla oddziału IV-tego z zastosowaniem nauki głośnej i cichej, nauka historii odbywa się wspólnie tylko głośno. Wszyscy uczniowie, uczęszczający w roku szkolnym 1933/34 do klasy III, pozostają w niej na rok szkolny 1934/35.

SZKOŁY O JEDNYM NAUCZYCIELU.

Przedmioty	O d d z i a ł y			
	I	II	III	IV
Religia	2		1+1	1+1
Język polski	4+3	3+4	3+4	3+3
Historja	—	—	—	1+1
Geografja i nauka o przyrodzie	—	—	2+1	2+1
Arytmetyka z geometrją	2+2	2+2	2+2	2+1
Rysunki i zajęcia praktyczne	1		1 c.	1 c.
Śpiew i ćwiczenia cielesne	1		1	
Liczba godzin ucznia	15	15	19	19
Liczba godzin nauczyciela	15		19	

Razem 30 godzin etatowych + 4 nadliczbowe.

Ponadto 10 minut codziennych ćwiczeń cielesnych, z wyłączeniem oddziałów I i II.

Wymiar ogólny czasu, przeznaczony na rysunki i zajęcia praktyczne, należy dzielić na połowy; podobnie wymiar czasu, przeznaczony na śpiew i ćwiczenia cielesne.

Oddziały I i II uczą się łącznie, tworząc jeden komplet, tak samo III z IV-tym tworzą drugi komplet, przytem w zakresie języka polskiego i arytmetyki w oddziałach I i II, religji, języka polskiego, geografji z nauką o przyrodzie, arytmetyki z geometrją w oddziałach III i IV i historii w oddziale IV występują godziny nauki głośnej (pierwsze składniki) i nauki cichej (drugie składniki).

Nauka cicha (c) występuje również w oddziale III i IV w zakresie rysunku i zajęć praktycznych.

W oddziałach I i II praca jest tak zorganizowana, że jednocześnie może odbywać się nauka głośna, i nauka cicha *tego samego przedmiotu*: 4 godziny nauki głośnej ję-

zyka polskiego w oddziale I są jednocześnie dla oddziału II godzinami nauki cichej tego przedmiotu, 3 pozostałe godziny są wypełnione pracą głośną oddziału II, a cichą I. Podobnie odpowiadają sobie godziny głośnej i cichej nauki arytmetyki.

W komplecie złożonym z oddziału III i IV jednoczesność nauki tych samych przedmiotów nie może być zawsze zachowana. Zgodnie jednak z § 53 Statutu szkół powszechnych należy dążyć, aby w tych granicach, na jakie plan pozwala, przedmiot jednoczesnej nauki był ten sam.

Rozwiązać to zagadnienie można np. w sposób następujący:

a) nauka głośna i cicha religii — zawsze jednocześnie;

b) 3 godziny głośnej nauki języka polskiego w oddziale III przypadają jednocześnie z godzinami nauki cichej tego przedmiotu w oddziale IV, natomiast w czasie 4 godzin nauki cichej w oddziale III oddział IV ma 3 godziny nauki głośnej języka polskiego, 1 historii;

c) 1 godzina głośnej nauki geografji z przyrodoznawstwem w oddziale III odbywa się równocześnie z nauką cichą rysunku lub zajęć praktycznych w oddziale IV i nawzajem 1 godzina głośnej nauki geografji z przyrodoznawstwem w oddziale IV odbywa się równocześnie z nauką cichą rysunku lub zajęć praktycznych w oddziale III; pozostałe godziny geografji i nauki o przyrodzie (1 + 1, 1 + 1) odpowiadają sobie współcześnie;

d) podczas nauki głośnej arytmetyki z geometrią w oddziale III odbywa się w oddziale IV nauka cicha również arytmetyki z geometrią (1 godzina) oraz historii (1 godz.); 2 godziny nauki cichej arytmetyki z geometrią w oddziale III są dla oddziału IV godzinami nauki głośnej tego samego przedmiotu.

CZEŚĆ DRUGA.

WSKAZANIA PROGRAMOWE.

I. A. ODDZIAŁ I SZKÓŁ O 5 I WIĘCEJ NAUCZYCIELACH.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy I, ogłoszony w osobnym wydawnictwie p. t.: Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy).

B. ODDZIAŁ I SZKÓŁ O 4, 3, 2 NAUCZYCIELACH I O 1 NAUCZYCIELU.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy I, ogłoszony w osobnym wydawnictwie p. t.: Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy) — ze zmianami i uzupełnieniami niżej wyszczególnionymi.

RELIGJA RZYMSKO-KATOLICKA.

Ulega zmianie organizacja pracy:

W szkole o 3 nauczycielach oddziały I i II, które uczyły się dotychczas razem, będą się uczyły zawsze osobno;

w szkole o 2 nauczycielach oddziały I, II i III, które uczyły się dotychczas razem, będą się uczyły bądź tak, że razem uczyć się będą oddziały I i II, a oddział III osobno, bądź tak, że każdy z tych 3 oddziałów uczy się osobno.

Organizacja pracy w oddziałach I i II szkół o 4 nauczycielach i o 1 nauczycielu nie ulega zmianie.

Przy nauce kompletu z oddziałów I i II w szkołach o 2 i 1 nauczycielu obowiązuje program, przewidziany dotychczas dla połączonych oddziałów I i II w szkołach trzyklasowych (Program nauki w publicznych szkołach powszechnych, wyd. z roku 1931, str. 106).

Przy nauce osobnej oddziałów I i II w szkołach o 4, 3 i 2 nauczycielach w każdym z tych oddziałów obowiązuje program dotychczasowy dla szkoły siedmioklasowej.

JĘZYK POLSKI.

Wszędzie tam, gdzie wymiar czasu, przeznaczanego na osobne lekcje rysunku, zajęć praktycznych lub śpiewu, jest bardzo ograniczony, należy w miarę potrzeby wydatniej niż w szkołach o większej liczbie nauczycieli uwzględnić na lekcjach języka polskiego ćwiczenia i czynności pomocnicze z tych zakresów.

ARYTMETYKA.

Wszędzie tam, gdzie wymiar czasu, przeznaczanego na osobne lekcje rysunku lub zajęć praktycznych, jest bardzo ograniczony, należy w miarę potrzeby wydatniej niż w szkołach o większej liczbie nauczycieli uwzględnić na lekcjach arytmetyki czynności z tych zakresów.

RYSUNEK.

Tam, gdzie na lekcje osobne tego przedmiotu przeznaczają się tylko $\frac{1}{2}$ godziny tygodniowo, obowiązuje zasadniczo program, wymieniony w dziale I A, ale lekcje te poświęca się głównie na rysunek z pamięci, a poza tem należy wydatniej stosować rysunek, zwłaszcza z wyobraźni, na lekcjach innych przedmiotów.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Na zajęcia praktyczne, zamiast 2 godzin, jak w szkołach o 6 i więcej nauczycielach, przypada 1 lub $\frac{1}{2}$ godziny. Należy opierać się zawsze na programie, wymienionym w dziale I A, z taką jednak zmianą ze względu na mniejszy wymiar czasu, że zajęcia z zakresu kultury życia codziennego są jeszcze bardziej uwzględniane na lekcjach innych przedmiotów; poza tem liczba robót, wykonywanych podczas osobnych lekcji zajęć praktycznych, ulega znacznemu zmniejszeniu w porównaniu z pracą w szkołach o 6 i więcej nauczycielach. Należy zato w miarę możliwości wydatniej stosować zajęcia rękodzielnicze na lekcjach innych przedmiotów, zwłaszcza języka polskiego i arytmetyki.

SPIEW.

Tam, gdzie na osobną naukę śpiewu przeznaczają się tylko $\frac{1}{2}$ godziny tygodniowo, obowiązuje zasadniczo program wyżej wymieniony w dziale I A, ale ze zmniejszeniem liczby opracowywanych pieśni do 8 oraz z ograniczeniem ilości ćwiczeń pomocniczych. Należy przytem wynagradzać zmniejszenie czasu wydatniejszym stosowaniem śpiewu na lekcjach innych przedmiotów, uczyć tekstów pieśni na lekcjach religji i języka polskiego, powtarzać jak najczęściej poznane pieśni w różnych okolicznościach. Lekcje osobne

przeznacza się zasadniczo na opracowanie ściśle muzyczne nowych pieśni.

Przy nauce wspólnej oddziałów I i II w szkole o jednym nauczycielu obowiązuje zasadniczo ten sam program, należy jednak uwzględnić pierwszą zwrotkę pieśni „Boże, coś Polskę“; ponadto uczniowie oddziału II winni okolicznościowo: rozpoznawać rodzaje taktu, taktować w trójmiarze i określać linię melodyjną słowem, gestem lub rysunkiem. Należy przyswoić w ciągu roku 8 pieśni. Pomoc innych przedmiotów, powtarzanie pieśni — jak przy nauce osobnej w wymiarze $\frac{1}{2}$ godziny.

ĆWICZENIA CIELESNE.

Przy 1 godzinie tygodniowo nauki osobnej w oddziale I obowiązuje program, wymieniony powyżej w dziale I A, z tem, że nacisk największy należy położyć na usprawienie w zabawach. Tam, gdzie na naukę osobną oddziału I lub wspólną I i II przeznacza się tylko $\frac{1}{2}$ godziny tygodniowo, należy stosować część „A. Zabawy“ cytowanego programu oraz uwzględnić ćwiczenia porządkowe: ustawianie się i zbiórkę w gromadce, w rzędzie i szeregu, w dwójkach i kole.

ORGANIZACJA PRACY.

We wszystkich przypadkach, w których nauka oddziału I odbywa się osobno, organizacja pracy winna być zasadniczo taka sama, jak w szkołach o większej liczbie nauczycieli, z uwzględnieniem zmian, wynikających z powyższych wskazówek programowych.

W szkole o 1 nauczycielu podczas okresu przygotowawczego zamiast stałego planu godzin, podanego wyżej w części pierwszej „Planu godzin“, należy stosować plan następujący:

Przedmioty	Oddziały	
	I	II
Religia	2	
Język polski	4 + 2	2 wspólne 1 + 4
Arytmetyka	2 + 1	2 + 2
Rysunek i zajęcia praktyczne . .	1	
Śpiew i ćwiczenia cielesne . . .	1	
Liczba godzin ucznia	15	15
Liczba godzin nauczyciela . . .	15	

2 godziny wspólne głośnej nauki języka polskiego są przeznaczone na wycieczki, ćwiczenia w mówieniu, opowiadania nauczyciela, odpowiednią lekturę, z zastosowaniem tematów, interesujących oba oddziały.

4 godziny nauki głośnej języka polskiego w oddziale I przypadają jednocześnie z 4 godzinami nauki cichej w oddziale II, z dwóch godzin nauki cichej języka polskiego w oddziale I jedna godzina przypada jednocześnie z godziną nauki głośnej tego przedmiotu w oddziale II, druga godzina jednocześnie z 1 godziną głośnej nauki arytmetyki w oddziale II. Podczas 2 godzin nauki głośnej arytmetyki w oddziale I odbywa się nauka cicha tego przedmiotu w oddziale II.

II. A. ODDZIAŁ II SZKÓŁ O 5 I WIĘCEJ NAUCZYCIELACH.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy II, ogłoszony w osobnym wydawnictwie

p. t.: Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy).

B. ODDZIAŁ II SZKÓŁ O 4, 3, 2 NAUCZYCIELACH I O 1 NAUCZYCIELU.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy II, ogłoszony w osobnym wydawnictwie p. t.: Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy) — ze zmianami i uzupełnieniami niżej wyszczególnionymi.

RELIGJA RZYMSKO-KATOLICKA.

Ulega zmianie organizacja pracy:

w szkole o 3 nauczycielach oddziały I i II, które uczyły się dotychczas razem, będą się uczyły zawsze osobno;

w szkole o 2 nauczycielach oddziały I, II i III, które uczyły się dotychczas razem, będą się uczyły bądź tak, że razem uczyć się będą oddziały I i II, a oddział III osobno, bądź tak, że każdy z tych trzech oddziałów uczy się osobno.

Organizacja pracy w oddziałach I i II szkół o 4 nauczycielach i o jednym nauczycielu nie ulega zmianie.

Przy nauce kompletu z oddziałów I i II w szkołach o 2 i 1 nauczycielu obowiązuje program, przewidziany dotychczas dla połączonych oddziałów I i II w szkołach trzyklasowych („Program nauki w publicznych szkołach powszechnych“ wyd. z r. 1931, str. 106). Przy nauce osobnej oddziałów I i II w szkołach o 4, 3 i 2 nauczycielach w każdym z tych oddziałów obowiązuje program dotychczasowy dla szkoły siedmioklasowej.

JĘZYK POLSKI.

Wszędzie tam, gdzie wymiar czasu, przeznaczony na osobne lekcje rysunku, zajęć praktycznych lub śpiewu, jest

bardzo ograniczony, należy w miarę potrzeby wydatniej uwzględnić na lekcjach języka polskiego ćwiczenia i czynności pomocnicze z tych zakresów.

ARYTMETYKA.

Wszędzie tam, gdzie wymiar czasu, przeznaczonego na osobne lekcje rysunku lub zajęć praktycznych, jest bardzo ograniczony, należy w miarę potrzeby wydatniej uwzględnić na lekcjach arytmetyki czynności z tych zakresów.

RYSUNEK.

Tam, gdzie na lekcje osobne tego przedmiotu przeznaczona jest tylko 1 godzinę lub $\frac{1}{2}$ godziny, obowiązuje zasadniczo program, wymieniony powyżej w dziale II A, ale lekcje te poświęca się głównie na rysunek z pamięci, a poza tem należy wydatniej stosować rysunek, zwłaszcza z wyobraźni, na lekcjach innych przedmiotów.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Zamiast 3 godzin tygodniowo, jak w szkołach o 6 i więcej nauczycielach, przypada na zajęcia praktyczne 2, 1 lub $\frac{1}{2}$ godziny. Przy 2 godzinach obowiązuje nowy program, wymieniony powyżej w dziale II A, przytem ilość sporządzonych przedmiotów musi być mniejsza, oraz zajęcia z zakresu kultury życia codziennego winny być bardziej uwzględniane na lekcjach innych przedmiotów. Tam, gdzie na zajęcia praktyczne przeznaczona jest tylko 1 lub $\frac{1}{2}$ godziny tygodniowo, należy opierać się zasadniczo na tym samym programie, z taką jednak zmianą, że zajęcia z zakresu kultury życia codziennego są jeszcze bardziej uwzględniane na lekcjach innych przedmiotów. Poza tem liczba robót,

wykonywanych podczas osobnych lekcji zajęć praktycznych, ulega znacznemu zmniejszeniu w porównaniu z pracą w szkołach o 6 i więcej nauczycielach, należy za to w miarę możliwości wydatniej stosować zajęcia rękodzielnicze na lekcjach innych przedmiotów, zwłaszcza języka polskiego i arytmetyki.

ŚPIEW.

Tam, gdzie na osobną naukę śpiewu przeznaczają się tylko $\frac{1}{2}$ godziny tygodniowo, obowiązuje zasadniczo program, wymieniony powyżej w dziale II A, ale ze zmniejszeniem liczby opracowywanych pieśni do 8 oraz z ograniczeniem ilości ćwiczeń pomocniczych. Należy przytem wynagradzać zmniejszenie czasu wydatniejszym stosowaniem śpiewu na lekcjach innych przedmiotów, uczyć tekstów pieśni na lekcjach religii i języka polskiego, powtarzać jak najczęściej poznane pieśni w różnych okolicznościach. Lekcje osobne przeznaczają się zasadniczo na opracowanie ściśle muzyczne nowych pieśni.

Przy nauce wspólnej oddziałów I i II w szkole o 1 nauczyciela obowiązuje zasadniczo program dla oddziału I, wymieniony powyżej w dziale I A, jednak należy uwzględnić pierwszą zwrotkę pieśni „*Boże, coś Polskę*“, ponadto uczniowie oddziału II winni okolicznościowo: rozpoznawać rodzaje tekstu, taktować w trójmiarze, i określać linię melodyjną słowem, gestem lub rysunkiem. Należy przyswoić w ciągu roku 8 pieśni. Pomoc innych przedmiotów, powtarzania pieśni — jak przy nauce osobnej w wymiarze $\frac{1}{2}$ godziny.

ĆWICZENIA CIELESNE.

Przy jednej godzinie tygodniowo nauki w oddziale II obowiązuje program, wymieniony powyżej w dziale II A, z tem, że nacisk największy należy położyć na usprawnienie w zabawach. Tam, gdzie na naukę osobną oddziału II lub wspólną I i II przeznaczają się tylko $\frac{1}{2}$ godziny tygodniowo,

należy stosować część „A. Zabawy“ tegoż programu, oraz uwzględnić ćwiczenia porządkowe: ustawianie się i zbiórkę w gromadce, w rzędzie i w szeregu, w dwójkach i w kole.

III. A. ODDZIAŁ III SZKÓŁ O 5 I WIĘCEJ NAUCZYCIELACH.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy III, ogłoszony w osobnym wydawnictwie p. t. Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy), przytem z programu śpiewu dla kompletu z oddziałów III i IV należy w roku 1934/35 realizować dział A części przemiennej.

B. ODDZIAŁ III SZKÓŁ O 4 i 3 NAUCZYCIELACH.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy III, ogłoszony w osobnym wydawnictwie, p. t. Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy) — ze zmianami i uzupełnieniami niżej wyszczególnionymi.

RELIGJA RZYMSKO-KATOLICKA.

Organizacja pracy ulega w pewnych przypadkach takiej zmianie, że oddziały III i IV nie tworzą jednego kompletu, lecz uczą się osobno. W tych przypadkach w każdym oddziale stosuje się dotychczasowy program nauki w szkole siedmioklasowej.

W komplecie zaś, złożonym z oddziałów III i IV, nauka odbywa się według dotychczasowych wskazań dla szkół 4-klasowych i trzy klasowych (zamieszczonych na str. 106 wydania Programu nauki w publicznych szkołach powszechnych z roku 1931).

JĘZYK POLSKI.

Wszędzie tam, gdzie wymiar czasu, przeznaczonego na osobne lekcje rysunku, zajęć praktycznych lub śpiewu, jest bardzo ograniczony, należy w miarę potrzeby wydatniej uwzględnić na lekcjach języka polskiego ćwiczenia i czynności pomocnicze z tych zakresów.

GEOGRAFJA Z NAUKĄ O PRZYRODZIE.

Ze względu na zmniejszenie liczby godzin z 4 do 3 w porównaniu ze szkołami o większej liczbie nauczycieli, można zmniejszyć ilość opracowywanych gatunków zwierząt i roślin, z zakresu wiadomości geograficznych ilość poznawanych instytucyj i rodzajów pracy ludzkiej, tak jednak, by wszystkie tematy zasadnicze zarówno w zakresie geografji jak nauki o przyrodzie zostały opracowane.

ARYTMETYKA.

Wszędzie tam, gdzie wymiar czasu, przeznaczonego na osobne lekcje rysunku lub zajęć praktycznych, jest bardzo ograniczony, należy w miarę potrzeby wydatniej uwzględnić na lekcjach arytmetyki czynności z tych zakresów.

RYSUNEK.

Tam, gdzie na lekcje osobne tego przedmiotu przeznaczona się tylko 1 godzinę, obowiązuje zasadniczo program, wymieniony powyżej w dziale III. A, ale lekcje te poświęca się głównie na rysunek z pamięci a także z pokazu, a poza tem należy wydatniej stosować rysunek, zwłaszcza z wyobraźni, na lekcjach innych przedmiotów.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Zamiast 4 godzin tygodniowo, jak w szkołach o 6 i więcej nauczycielach, przypada na zajęcia praktyczne 2 godziny lub 1 godzina. Przy 2 godzinach obowiązuje

program, wymieniony powyżej w dziale III. A, przytem ilość sporządzonych przedmiotów musi być mniejsza, a zajęcia z zakresu kultury życia codziennego winny być bardziej uwzględniane na lekcjach innych przedmiotów. Tam, gdzie na zajęcia praktyczne przeznaczają się tylko 1 godzinę tygodniowo, należy opierać się zasadniczo na tym samym programie w dziale zajęć rękodzielniczych, przytem liczba sporządzonych przedmiotów ulega znacznemu zmniejszeniu w porównaniu z pracą w szkołach o 6 i więcej nauczycielach. Przewidziane w programie zajęcia z zakresu kultury życia codziennego winny być rozłożone odpowiednio do rozporządzalnej liczby godzin na lekcjach różnych przedmiotów; pielęgnowanie roślin ozdobnych oraz karmienie ptaków zimą winno się odbywać na lekcjach geografji z nauką o przyrodzie lub też w czasie poza lekcjami.

SPIEW.

Tam, gdzie oddziały III i IV uczą się w jednym komplecie i mają 2 godziny tygodniowo, obowiązuje bez zmian program, przewidziany dla takiego samego kompletu w szkołach o 5 nauczycielach. Tam, gdzie na naukę w komplecie przeznaczają się tylko jedną godzinę tygodniowo, należy opierać się na tym samym programie, z tą różnicą, że śpiew dwugłosowy wprowadza się tylko w sprzyjających warunkach, a liczba wymaganych pieśni wynosi co najmniej 8. Przy nauce osobnej oddziału III w wymiarze $\frac{1}{2}$ godziny tygodniowo należy opierać się na programie osobnej nauki oddziału III dla szkół o 5 i więcej nauczycielach, przytem minimalna liczba pieśni przyswojonych spada do 6.

ĆWICZENIA CIELESNE.

Przy 2 godzinach tygodniowo nauki w komplecie z oddziałów III i IV obowiązuje program, wymieniony powyżej w dziale III A. Przy 1 godzinie tygodniowo nauki w tym samym komplecie obowiązuje ten sam program,

z tem, że nacisk największy należy położyć na usprawnienie w zabawach i grach. Tam, gdzie na naukę osobną oddziału III przeznaczają się tylko $\frac{1}{2}$ godziny tygodniowo, należy stosować na tych godzinach część „A. Zabawy i gry ruchowe“ programu, wymienionego powyżej w dziale III A. Na ćwiczenia gimnastyczne przeznaczają się tylko codzienne okresy 10 minutowe.

C. ODDZIAŁ III SZKÓŁ O 2 NAUCZYCIELACH I O 1 NAUCZYCIELU.

RELIGJA RZYMSKO-KATOLICKA.

Ulega zmianie organizacja pracy w szkole o 2 nauczycielach, w której nie będzie się uczył oddział III z oddziałami I i II, lecz, o ile nie istnieje oddział V:

będz będą się uczyły w jednym komplecie oddziały III i IV, bądź każdy z tych oddziałów będzie się uczył osobno.

Każdy z tych oddziałów w szkołach o 2 nauczycielach i o 1 nauczycielu wykonywa swój własny program.

JĘZYK POLSKI.

W szkole o 2 nauczycielach: 5 godzin tygodniowo, w szkole o 1 nauczycielu 3 godziny nauki głośnej i 4 cichej.

MATERJAŁ NAUCZANIA.

Mówienie.

Rozmowy nauczyciela z dziećmi.

Oglądanie obrazków, omawianie ich treści, nadawanie tytułów pojedynczym obrazkom i ich cyklom, układanie na ich tle opowiadań.

Swobodne i samorzutne wypowiedzanie się dzieci.

Zbiorowe i jednostkowe układanie krótkich opowiadań i łatwych opisów.

Swobodne wypowiedzianie się dzieci w związku z treścią czytanek z podręcznika, książeczek (i ew. piósenek), czytanych w szkole i w domu.

Próby porządkowania omawianego materiału.

Pisanie.

Przepisywanie tekstów oraz pisanie z pamięci i ze słuchu wyrazów i krótkich łatwych zdań, zawierających przedewszystkiem podany poniżej materiał ortograficzny.

Samodzielne układanie i zapisywanie zdań na różne tematy, próby samodzielnych krótkich opowiadań i łatwych opisów.

Zaprawianie się przy wszystkich ćwiczeniach piśmiennych do czystego i wyraźnego pisania.

Materiał ortograficzny: użycie *ó* wymieniającego się z *o* oraz *ó* nie wymieniającego się z *o*, końcówki — *ów* i przyrostki — *ówka* i *ówna*, *rz* wymieniające się z *r*, spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne na końcu i w środku wyrazu (typy: *ryb*, *chłop* — *babka*), przenoszenie wyrazów, użycie kropki, pytajnika i wykrzyknika, najprostsze przypadki użycia przecinka.

Czytanie.

Czytanie głośne i ciche krótkich, poprawnych pod względem formy, do psychiki dziecka dostosowanych opowiadań, opisów, obrazków historycznych i geograficznych, podań, legend, baśni, bajek, zagadek i t. p., ponadto odpowiednio dobranych wierszy z podręcznika.

Stopniowe opanowywanie techniki poprawnego wyrażnego i płynnego czytania z uwzględnieniem przestankowania.

Omawianie treści czytanek z podręcznika, książeczek (ew. piśemek), czytanych w szkole i w domu, np. zestawianie treści z ilustracją, wyodrębnianie postaci i zdarzeń, ustalanie kolejności zdarzeń, nawiązywanie treści czy-

tanki do przeżyć dzieci, stopniowe przyzwyczajanie do samodzielnego ujmowania treści czytanych tekstów.

W związku z mówieniem, pisaniem i czytaniem:

dalsze stopniowe i okolicznościowe wzbogacanie czynnego słownika dzieci: nazywanie przedmiotów, zjawisk i ich cech, czynności oraz rozmaitych stosunków przestrzennych i czasowych, związanych ze spostrzeżeniami i doświadczeniami dziecka; objaśnianie niezrozumiałych wyrazów i zwrotów; dalsze przyzwyczajanie dzieci (do posługiwania się językiem warstw wykształconych);

praktyczne rozróżnianie zdań pytających, rozkazujących, oznajmujących i wykrzyknikowych; podział zdania pojedynczego na podmiot i orzeczenie; praktyczne (wyróżnianie rzeczownika z uwzględnieniem liczby, przymiotnika z uwzględnieniem rodzaju i liczby, liczebnika (bez podziału na grupy), czasownika z uwzględnieniem czasów i liczby;

uczenie się napamięć i wygłaszanie krótkich wierszy o treści, związanej ze wskazanymi poniżej tematami;

ilustrowanie nadających się do tego czytanek, opowiadań, wierszy, np. rysunkami, wycinankami, ulepiankami, śpiewem oraz mimiką i ruchami dzieci; czytanie rolami; czytanie i opowiadanie nauczyciela.

Tematy ćwiczeń w mówieniu, pisaniu i czytaniu.

Przejawy życia w domu, szkole i miejscowości, pałeczki z dawnych czasów w naszej okolicy, mieszkania, ubrania i t. p. dziś i dawniej.

Podania i legendy miejscowe i okoliczne; podania polskie: Krak, Wanda, Lech, Popiel, Piast; opowiadania, sceny i obrazy z przeszłości Polski, związane z wybitnymi postaciami, jak Sobieski, Kościuszko, Dąbrowski i t. p. (bez porządku chronologicznego).

Uroczystości szkolne i miejscowe.

Obrazki z życia okolicy: krajobrazy, życie zwierząt. ✓

Najbliższe miasto: targi, jarmarki, władze i urzędy; zajęcia i prace mieszkańców wsi i miast; bezpieczeństwo naszej okolicy, policja, wojsko; życie i zajęcia żołnierza.

Opowiadania na tle życia innych okolic: podróże do wielkich miast Polski; nasze góry, polskie morze.

Baśnie, bajki i legendy.

UWAGI.

Program powyższy stanowi *jeden* z kursów rocznych, należących do cyklu dwuletniego, *przeznaczony do wykonania w roku szkolnym 1934/5.*

W ciągu roku należy pamiętać o stopniowaniu trudności w zakresie mówienia: opowiadanie, jako łatwiejsze, musi poprzedzać ćwiczenia w łatwym opisie, próby porządkowania omawianego materiału mogą wystąpić w drugiej połowie roku, przyczem dzieci z drugiego rocznika powinny być w tych wypadkach aktywniejsze.

Podobnie o stopniowaniu trudności należy pamiętać przy wprowadzaniu ćwiczeń piśmiennych. Uczeń powinien oswoić się z danym rodzajem ćwiczenia, np. opisem, w mówieniu, a dopiero potem może przejść do opisu piśmiennego.

W szkole o 1 nauczycielu, gdzie oddział III stanowi z oddziałem IV jeden komplet, zachodzi konieczność przeznaczenia części materiału na pracę cichą.

Na prace ciche w tej klasie można przeznaczyć następujące ćwiczenia:

1) czytanie ciche, jako przygotowanie do lekcji głośnej (np. zestawianie treści z ilustracją) lub jako ćwiczenie w opanowaniu techniki czytania;

2) wszystkie rodzaje ćwiczeń w pisaniu (z wyjątkiem pisania ze słuchu), przyczem dzieci z rocznika drugiego mogą niekiedy wykonywać trudniejsze zadania, w szczególności pisać krótkie listy;

3) ćwiczenia w rozpoznawaniu znanych rodzajów zdań,

rzeczownika, przymiotnika, liczebnika i czasownika, podziale zdania na podmiot i orzeczenie;

4) ilustrowanie czytanek, opowiadań lub wierszy rysunkami, wycinankami, ulepiankami i t. p.

Od czasu do czasu mogą się odbywać wspólne lekcje głośne, mianowicie wówczas, gdy temat mówienia będzie interesował dzieci obu oddziałów, np. po wycieczkach, które odbywać się będą wspólnie, może nastąpić częściowe omówienie zebranego materiału; należy tu również swobodne i samorzutne wypowiedzanie się dzieci na tematy z bieżącego życia i t. p.

Uwagi metodyczne, dotyczące uwzględnionych rodzajów ćwiczeń, podano przy programie oddziału III, a częściowo IV szkół o 5 i więcej nauczycielach.

Uczniowie korzystają z takiego samego podręcznika dla klasy III, jak w szkołach o większej liczbie nauczycieli.

W szkole o 1 nauczycielu należy w miarę potrzeby wydatniej uwzględnić na lekcjach języka polskiego ćwiczenia i czynności pomocnicze z zakresu rysunku, zajęć praktycznych i śpiewu.

GEOGRAFJA I NAUKA O PRZYRODZIE.

W szkole o 2 nauczycielach 2 godziny tygodniowo, w szkole o 1 nauczycielu: 2 godziny nauki głośnej i 1 cichej.

MATERJAŁ NAUCZANIA.

1. Zaznajomienie z jedną rośliną zielną — ozdobną, rosnącą w pobliżu szkoły. Odróżnianie części rośliny. Znaczenie poszczególnych części rośliny w związku z praktycznymi wskazówkami, dotyczącymi pielęgnowania. Znaczenie roślin ozdobnych.

Rozróżnianie kilku innych roślin, rosnących w pobliżu szkoły, ćwiczenia w odróżnianiu części rośliny. Stwierdzenie powstawania owocu z kwiatu.

Rozpoznawanie części jadalnych warzyw, uprawianych w okolicy.

Gromadzenie zapasów przez rośliny dwuletnie. Znaczenie odżywcze warzyw. Wskazówki higieniczne, związane ze spożywaniem warzyw.

Dokładniejsze opracowanie jednego gatunku zboża na przykładzie rośliny dojrzałej. Rozróżnianie zbóż krajowych po ziarnie i kłosach. Znaczenie zbóż w gospodarce ludzkiej.

2. Chata. Ustalenie położenia danej chaty w stosunku do stron świata. Z jakiego materiału są pobudowane chaty we wsi, zabezpieczenie od pożaru; znaczenie drzew w otoczeniu zabudowań, jako środka utrudniającego szerzenia się pożarów.

Czystość i porządek w chacie. Znaczenie okien, jako źródła światła i powietrza, otwieranie okien.

Przeznaczenie i rozmieszczenie budynków w zagrodzie. Utrzymanie czystości w zagrodzie. Studnia, utrzymanie studni w czystości.

3. Najbliższe miasto, różnice w zabudowaniu wsi i miasta, różnice w zajęciach ludności. Porównanie dróg wiejskich i ulic miejskich.

Podróż do wielkich miast polskich. Kilka obrazków, np. na ulicach Warszawy, na Wawelu, pod Ostrą Bramą, na Kopcu Unji Lubelskiej, przechadzka po Poznaniu.

4. Krajobraz naszej okolicy, nierówności terenu, wzgórze. Rozróżnianie podnóża, zboczy łagodnych i stromych, wierzchołka.

Nasze góry: nad Morskiem Okiem, dzień z juhasami na halach, powódź w górach.

Nasz staw lub jezioro, brzegi, wyspy, półwyspy, zatoki. Nad morzem: połów ryb, latarnia morska, przechadzka po porcie w Gdyni.

Przegląd na uproszczonej mapie szkolnej najważniejszych rzek, miast i linii granicznej Polski (bez podziału na województwa).

5. Ssaki domowe, dokładniejsze opracowanie: konia, krowy, psa. Sposób ich życia i związane z tem szczegóły budowy zewnętrznej. Wymagania ich pod względem pożywienia i pomieszczenia. Małe tych ssaków i opieka rodzicielska. Pożytek, jaki te zwierzęta przynoszą człowiekowi.

Kura, kaczka lub gęś, z ptaków dzikich np. kuro-patwa, jastrząb. Sposób życia tych ptaków i związane z tem szczegóły budowy zewnętrznej. Wysiadywanie jaj przez ptaki domowe i opieka rodzicielska. Znaczenie chowu ptaków domowych ze względu na ich pożytek.

6. Kwitnienie drzew owocowych. Najważniejsze części kwiatów. Zapylenie przez pszczoły.

Pszczoły. Praca pszczoły poza ulem i w ulu, oraz ważniejsze szczegóły budowy zewnętrznej, związane z wykonywanymi przez pszczoły pracami.

Bielinek kapustnik. Sposób życia dorosłego owada, zapylanie kwiatów i związane z tem ważniejsze szczegóły budowy zewnętrznej; gąsienica bielinka, jej niszczyielska działalność.

UWAGI.

Program podany musi być wyczerpany w r. szk. 1934/35, stanowi bowiem jedną część cyklu dwuletniego; kurs następnego roku będzie obejmował inny materiał.

W szkole o jednym nauczycielu podczas godzin nauki cichej dzieci mogą zająć się sporządzaniem z papieru, tkaniny, gliny i t. p. prostych modeli przedmiotów, o których jest mowa podczas godzin nauki głośniejszej; jak np. modele wzgórza, chaty, zagrody, wsi, narzędzi pracy rybaka, pastusza, rolnika, rzemieślników i t. p.

Prace powyższe odnoszą się zwłaszcza do punktów programu 2 i 4.

Podczas opracowywania punktów 3 i 4 godziny cichej nauki mogą być przeznaczone na oglądanie obrazków (np. pocztówek, książek), związanych z tokiem nauki. Uzu-

pełnieniem takiego oglądania może być krótki zwięzły opis obrazka.

Podczas godzin nauki cichej wskazane jest również sporządzanie rysunków, przedstawiających pogodę ubiegłego dnia, dla kalendarza obrazkowego.

Z zakresu tematów przyrodniczych można uwzględnić oglądanie niektórych okazów oraz obmyślanie odpowiedzi na zadane przez nauczyciela pytania.

ARYTMETYKA Z GEOMETRJĄ.

W szkole o 2 nauczycielach: 3 godziny tygodniowo, w szkole o 1 nauczycielu: 2 godziny nauki głośnej i 2 cichej.

MATERJAŁ NAUCZANIA.

1. Nawiązanie do materiału z oddziału II.

Powtórzenie i utrwalenie dodawania i odejmowania w zakresie do 100.

Powtórzenie i utrwalenie mnożenia i dzielenia w zakresie tabeli mnożenia, wprowadzenie i opracowanie dzielenia z resztą.

Łączenie działań w jednym zapisie, użycie nawiasów.

2. Numeracja i działanie w rachunku pamięciowym w zakresie do 1000.

Opracowanie numeracji słownej i piśmiennej w zakresie do 1000.

Dodawanie i odejmowanie pamięciowe w zakresie do 1000.

Mnożenie pamięciowe pełnych dziesiątek przez liczby z zakresu pierwszej dziesiątki (dziesiątkowa tabela mnożenia, np. $6 \cdot 80$, $80 \cdot 6$) oraz odpowiednie przypadki dzielenia (np. $480 : 80$, $480 : 6$).

Mnożenie pamięciowe dowolnej liczby dwucyfrowej przez liczbę z zakresu pierwszej dziesiątki oraz odpowiednie przypadki dzielenia (na łatwych przykładach).

Pozostałe przypadki mnożenia pamięciowego w zakresie do 1000 (tylko na łatwych przykładach jak $20 \cdot 30$, $40 \cdot 15$, $3 \cdot 200$, $4 \cdot 240$ i t. p.) oraz odpowiednie przypadki dzielenia (również tylko na łatwych przykładach).

Zliczanie pieniędzy i płacenie. Obliczanie należności za towar, ceny towaru i ilości towaru.

Mierzenie pojemności przy użyciu litra. Ważenie i odważanie w kilogramach i dekagramach.

Praktyczne obliczenia kalendarzowe i zegarowe.

3. *Elementarne pojęcia geometryczne.*

Linia prosta (wprowadzenie przy pomocy zgiętej kartki papieru), wyszukiwanie linii prostych w otoczeniu. Mierzenie i odmierzanie długości w metrach i centymetrach; próby w ocenie długości „na oko”. Odcinki, kreślenie, mierzenie i odmierzanie odcinków.

Kąt prosty (wprowadzenie przy pomocy dwukrotnie zgiętej kartki papieru); wyszukiwanie kątów prostych w otoczeniu. Proste prostopadłe, proste równoległe. Prostokąt i jego specjalny przypadek — kwadrat; kreślenie tych figur na papierze kratkowanym. Obliczanie obwodów.

Wielokrotne pomniejszenie i powiększenie długości.

4. *Wprowadzenie działań piśmiennych na liczbach w zakresie do 1000.*

Piśmienny sposób dodawania.

Piśmienny sposób odejmowania.

Piśmienny sposób mnożenia w przypadku, kiedy mnożnik jest jednocyfrowy.

Piśmienny sposób dzielenia w przypadku, kiedy dzielnik jest jednocyfrowy.

UWAGI.

W kursie na rok szkolny 1934/35, podanym powyżej, opracowuje się szczegółowo rachunek pamięciowy; na rachunek piśmienny przeznaczają się tylko krótki czas w końcu

roku. Na następny rok szkolny będzie wskazany dla oddziału III nieco odmienny materiał nauczania.

W oddziale III dzieci winny w zupełności opanować tabelę mnożenia w zastosowaniu do mnożenia i dzielenia (z uwzględnieniem dzielenia z resztą).

Dodawanie i odejmowanie pamięciowe w zakresie do 1000 nie powinno być skupione w czasie; podobnie nie należy skupiać pamięciowego mnożenia i dzielenia, zaleca się więc stopniować i przeplatać wymienione działania.

Od uczniów z pierwszego rocznika żąda się naogół mniejszej biegłości niż od uczniów z drugiego; należy się z tem liczyć przy ocenie wyników nauczania.

W doborze zadań należy troszczyć się nie tylko o wyrobienie sprawności rachunkowej, ale również o wyrobienie umiejętności stosowania rachunku do zagadnień i życia praktycznego. Tematy zadań należy dobrać z otoczenia dzieci i z dostępnymi zrozumeniu dzieci dziedzin praktycznych; uwaga ta dotyczy również ćwiczeń o treści geometrycznej.

W zadaniach należy zwrócić szczególną uwagę na obliczenia pieniężne (w zastosowaniu do kupna i sprzedaży).

W roku szkolnym 1934/35 należy w oddziale III wprowadzić jeden z nowych podręczników arytmetyki, zatwierdzonych do użytku w klasie III.

Materiał geometryczny przerabia się bez podręcznika. Wprowadzenie wiadomości geometrycznych opierać się winno na doświadczeniu i na kreśleniu (na papierze kratkowanym). Ćwiczenia geometryczne, podane w dziale 3, zaleca się wplatać w dział 2, poświęcony opracowaniu rachunku pamięciowego.

W szkołach o 1 nauczycielu część materiału nauczania przerabia się w oddziale III na lekcjach cichych.

Należy sobie dobrze uświadomić, że nauka cicha stanowi poważną część pracy szkolnej. W czasie nauki cichej uczniowie nabierają wprawy w wykonywaniu działań

i rozwiązywaniu zadań; warunki pracy cichej szczególnie sprzyjają wyrobieniu samodzielności i zaradności.

Z tego stanowiska nawet w tych oddziałach, które zawsze uczą się oddzielnie, nie łącząc się z innymi oddziałami, jest pożyteczne dawanie zajęć cichych, przy których uczniowie pracują pod kierunkiem nauczyciela.

Przystępując do lekcji z połączonymi klasami, nauczyciel podaje temat pracy dla tego oddziału, który ma naukę cichą.

Zadanie winno być takiego typu, który już był prze-rabiany podczas nauki głośnej, a więc nie powinno zawierać szczególnych trudności. Jednak można różnicować tematy, dając dzieciom z drugiego roku zadania nieco obszerniejsze i nacechowane większym naciskiem na zastosowanie praktyczne.

W razie potrzeby nauczyciel żąda przeczytania tekstu zadania i udziela krótkich wskazówek.

RYSUNEK.

Należy się opierać na programie dla szkół o 5 i więcej nauczycielach, wymienionym powyżej w dziale III A. Realizację tego programu rozkłada się na dwa lata, przytem w zakresie rysunku poobserwacyjnego w r. s. 1934/35 należy zająć się przede wszystkim rysunkiem z pamięci, rysunek z pokazu zaś będzie bardziej uwzględniony w roku następnym. Rysunek z wyobraźni należy w dalszym ciągu stosować wydatniej na lekcjach innych przedmiotów, zwłaszcza języka polskiego, niż w szkołach, w których na naukę rysunku przeznaczona się 2 godziny w tym oddziale. W szkole o 2 nauczycielach należy rozróżniać przy doborze ćwiczeń dzieci mniej zdolne i sprawne oraz dzieci bardziej uzdolnione i usprawnione, nie krępując się przytem zbyt przy-należnością do roczników i dawać drugiej grupie ćwiczenia trudniejsze. W szkole o jednym nauczycielu jest to pożądanę,

ale nie można na to kłaść nacisku wobec wspólnej nauki 5 roczników i większej potrzeby różnicowania w oddziale IV, co już wymaga dużo uwagi i starania.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Zamiast 4 godzin tygodniowo, jak w szkołach o 6 i więcej nauczycielach, przypada w szkole o 2 nauczycielach na zajęcia praktyczne 2 godziny lub 1 godzina. Przy 2 godzinach obowiązuje program, wymieniony powyżej w dziale III A, przyczem ilość sporządzonych przedmiotów musi być mniejsza, a zajęcia z zakresu kultury życia codziennego winny być bardziej uwzględniane na lekcjach innych przedmiotów. Tam, gdzie na zajęcia praktyczne przeznaczają się tylko 1 godzinę tygodniowo, należy opierać się zasadniczo na tym samym programie w dziale zajęć rękodzielniczych, przyczem liczba sporządzonych przedmiotów ulega znacznemu zmniejszeniu w porównaniu z pracą w szkołach o 6 i więcej nauczycielach. Zajęcia z zakresu kultury życia codziennego winny być rozłożone odpowiednio do rozporządzalnej liczby godzin na lekcje różnych przedmiotów; pielęgnowanie roślin ozdobnych oraz karmienie ptaków zimą winno się odbywać w związku z nauką o przyrodzie. W szkole o 1 nauczycielu należy postępować podobnie jak w szkole o 2 nauczycielach przy 1 godzinie tygodniowo, przytem mniej więcej połowę lekcji „cichych“ winno się wyzyskać na zajęcia, nadające się do tego, a więc szycie, wyplatanie koszyków ze słomy, sieci lub worków siatkowych ze sznurka i t. p.

SPIEW.

W szkole o 2 nauczycielach obowiązuje zasadniczo program, wymieniony powyżej w dziale III A dla oddziału III, uczącego się osobno, z uwzględnieniem wprowadzenia pisma nutowego w końcu roku szkolnego, oraz z tą różnicą, że minimalna liczba opracowanych pieśni winna wynosić 8, z uwzględnieniem jednak pieśni regionalnych.

W szkole o 1 nauczycielu przy nauce wspólnej oddziałów III i IV stosować należy program następujący.

MATERIAŁ NAUCZANIA.

Pieśni, niezbyt trudne w rytmie i melodji, jednogłosowe i łatwiejsze dwugłosowe, nieprzekraczające w głosie pierwszym przeciętnej skali głosu dzieci najmłodszych (od „c“ jednokreślnego do „e“ dwukreślnego), dostosowane do zainteresowań i związane z życiem dziecka w szkole i poza szkołą — przy pomocy nut. Na repertuar winny się składać pieśni: a) religijne, b) narodowe z uwzględnieniem potrzeb obchodów i uroczystości szkolnych i z włączeniem Hymnu Państwowego: „*Jeszcze Polska nie zginęła*“, c) ludowe lub żołnierskie.)

Przy opracowywaniu i wykonywaniu pieśni należy dbać o odpowiednie rozmieszczanie głębokich oddechów i półoddechów, należyte układanie ust do śpiewania samogłosek i wyrazistą wymowę spółgłosek, wydobywanie bez wysiłku dźwięków wyższych, stosowanie w miarę potrzeby urozmaiconego cieniowania: mf, p, forte=mocno, pianissimo = bardzo cicho oraz crescendo = wzmacniając i decrescendo = zcisząc, nadto konieczne zmiany szybkości: rallentando = zwalniając, accelerando = przyspieszając.

W związku bezpośrednim lub pośrednim z opracowywaniem pieśni, jako środki pomocnicze do ich poprawnego wykonywania, stosowane okolicznościowo, w miarę potrzeby:

Ćwiczenia rytmiczne: rozpoznawanie w pieśni dwu, i trójmiaru, liczenie dźwięków, przypadających na jedną miarę taktową lub miar taktowych, przypadających na jeden dźwięk, taktowanie przy śpiewie w dwu i trójmiarze; ćwiczenia melodyjne: śpiewanie gamy majorowej w skali rozszerzonej w granicach głosu dziecka oraz trójdźwięku majorowego wznoszącego się i opadającego na pierwszym stopniu, odtworzenie poszczególnych tonów trójdźwięku łącznie z ósmym,

wprowadzenie pisma nutowego na pięciolinji w zakresie gamy C major z uwzględnieniem sposobu wyrażania wartości rytmicznych (ćwierćnuta, ósemka, półnuta i odpowiednie pauzy) oraz w łączności z posługiwaniem się nutami niezbędne wyjaśnienia, dotyczące spotykanych znaków muzycznych.

UWAGI.

W ciągu roku oddział III winien przyswoić 6 pieśni jednogłosowych lub pierwszych głosów pieśni dwugłosowych, oddział IV — to samo z uwzględnieniem również drugich głosów.

Lekcje śpiewu należy poświęcić na przyswajanie nowych pieśni, pracę nad ich poprawnym wykonaniem i stosowanie przewidzianych programem ćwiczeń. Śpiewanie pieśni winno wypełnić całość lekcyj, w razie zaś opracowania pewnych ćwiczeń większość lekcyj. Przygotowywanie tekstów pieśni i powtarzanie przyswojonego repertuaru należy przenieść na lekcje innych przedmiotów. Zwłaszcza na lekcjach religii i języka polskiego należy opracowywać teksty odpowiednich pieśni, na lekcjach zaś wszystkich przedmiotów oraz poza lekcjami w różnych okolicznościach powtarzać pieśni przyswojone w danym roku, oraz dla utrwalenia pieśni z lat poprzednich, znane wszystkim lub większości dzieci.

ĆWICZENIA CIELESNE.

W szkole o 2 nauczycielach przeznaczono po 1 godzinie lekcji dla każdego z 2 zespołów, złożonych: a) z chłopców, uczęszczających do oddziałów III i IV, b) z dziewcząt, uczęszczających do tych oddziałów. Ponadto obowiązują 10 minutowe ćwiczenia codzienne.

W każdym z tych zespołów należy stosować ćwiczenia, czerpane przede wszystkim z materiału ćwiczebnego dla oddziałów III i IV, wymienionego powyżej w dziale III A,

oraz dla dzieci starszych częściowo z materiału ćwiczebnego dla oddziałów V, VI, VII, wymienionego poniżej w dziale V A, ze ścisłym dostosowaniem do możliwości i warunków miejscowych.

Podczas *lekcji* ćwiczeń cielesnych należy uprawiać przede wszystkim zabawy, gry i ćwiczenia polowe, wybierane zależnie od warunków i możliwości ze wszystkich grup, wymienionych w częściach A wskazanych materiałów ćwiczebnych. 10 minut należy codziennie wypełnić tylko ćwiczeniami gimnastycznymi.

Pracę należy tak organizować, aby na początku roku szkolnego stosować ćwiczenia prostsze i słabsze, bardziej dostosowane do przybywającej młodszej dziatwy. W ciągu zaś roku szkolnego należy je stopniowo wzmacniać. Gry i zabawy mogą się odbywać od czasu do czasu w grupach, złożonych z jednostek dobranych pod względem siły i stopnia rozwoju cielesnego. Mogą być one wówczas częściowo prowadzone bezpośrednio przez nauczyciela, częściowo zaś przez lepiej wyrobionych chłopców względnie dziewczęta pod ogólnym kierunkiem nauczyciela.

W szkole o 1 nauczyciela należy na lekcjach uprawiać zabawy i gry, czerpane przede wszystkim z materiału ćwiczebnego dla oddziałów III i IV, wymienionego powyżej w dziale III A, oraz dla dzieci starszych częściowo z materiału ćwiczebnego dla oddziałów V, VI, VII, wymienionego poniżej w dziale V A, ze ścisłym dostosowaniem do możliwości i warunków miejscowych; na ćwiczenia gimnastyczne przeznaczają się ponadto 10 minut codziennie. Przewidzieć należy niekiedy w tych ramach czasowych osobne gry i ćwiczenia dla chłopców i dziewcząt lub też dla dzieci starszych i młodszych. Udział w lekcji obu płci i wielu roczników będzie zatem zmuszał do tworzenia od czasu do czasu grup, ćwiczących się jednocześnie. Starsza młodzież może wówczas pod kontrolą i dozorem nauczyciela występować w roli kierowników zabaw i gier, których nie prowadzi w danej chwili bezpośrednio nauczyciel.

IV. A. ODDZIAŁ IV SZKÓŁ O 3 I WIĘCEJ NAUCZYCIELACH.

Stosować należy program, ustalony w wydaniu: „Programu nauki w publicznych szkołach powszechnych“ z r. 1931, ze zmianami i uzupełnieniami niżej wyszczególnionymi.

RELIGJA RZYMSKO - KATOLICKA.

Organizacja pracy ulega w pewnych przypadkach w szkołach o 4 i 3 nauczycielach takiej zmianie, że oddziały III i IV nie tworzą jednego kompletu, lecz uczą się osobno.

W tych przypadkach w każdym oddziale stosuje się program dotychczasowy nauki w szkole siedmioklasowej, w komplecie zaś złożonym z oddziałów III i IV nauka odbywa się według dotychczasowych wskazań dla szkół cztero-klasowych i trzyklasowych (zamieszczonych na str. 106 wydania Programu nauki w publicznych szkołach powszechnych z roku 1931).

JĘZYK POLSKI.

Obowiązuje program z r. 1931 z mocniejszym uwzględnieniem w lekturze, wobec braku osobnej nauki historii, działu opowiadań historycznych, w szczególności należy wprowadzić dłuższe opowiadanie o życiu Marszałka Piłsudskiego i odzyskaniu niepodległości.

HISTORJA

przestaje być osobnym przedmiotem nauczania.

GEOGRAFJA I NAUKA O PRZYRODZIE.

Mimo połączenia tych przedmiotów w planie godzin, nauka każdego z nich winna się odbywać, jak dotychczas, osobno w ciągu całego roku szkolnego.

SPIEW.

Przy 2 godzinach tygodniowo nauki wspólnej oddziałów III i IV w szkołach o 3 i 4 nauczycielach obowiązuje nowy program, ustalony dla takiego kompletu w szkole o 5 nauczycielach. Przy 1 godzinie tygodniowo obowiązują wskazówki, podane w dziale III B.

Przy nauce osobnej oddziału IV obowiązuje program z r. 1931.

ĆWICZENIA CIELESNE.

W szkołach o 5 i większej liczbie nauczycieli obowiązuje nowy materiał ćwiczebny, wymieniony powyżej w dziale III A.

Przy 2 godzinach tygodniowo nauki w komplecie z oddziałów III i IV obowiązuje ten sam materiał ćwiczebny. Przy 1 godzinie tygodniowo należy, stosując zasadniczo ten sam materiał, nacisk największy położyć na usprawnienie w zabawach i grach. Tam, gdzie na naukę osobną oddziału IV przeznaczają się tylko pół godziny tygodniowo, należy stosować na tych godzinach część „A. Zabawy i gry ruchowe“ tego samego materiału ćwiczebnego. Na ćwiczenia gimnastyczne przeznaczają się 10 minut codziennie.

B. ODDZIAŁ IV SZKÓŁ O 2 NAUCZYCIELACH I O 1 NAUCZYCIELU.

RELIGJA RZYMSKO - KATOLICKA.

Ulega zmianie organizacja pracy w szkole o 2 nauczycielach, w której uczył się dotychczas oddział III razem z I i II, obecnie zaś, o ile nie istnieje oddział V, bądź będą się uczyły w jednym komplecie oddziały III i IV, bądź każdy z tych oddziałów będzie się uczył osobno.

Każdy z tych oddziałów w szkołach o 2 nauczycielach i 1 nauczycielu wykonywa swój własny program.

JĘZYK POLSKI.

Obowiązuje program z r. 1931.

HISTORJA.

W szkole o 2 nauczycielach obowiązuje program z r. 1931, przytem przy istnieniu oddziału V nauka obu oddziałów odbywa się wspólnie, jak dotychczas. W szkole o 1 nauczycielu obowiązuje również program z r. 1931.

GEOGRAFJA.

Ze względu na wymiar czasu mniejszy niż dotychczas program geografji w szkole o 2 nauczycielach ulega skróceniu z ograniczeniem się do rzeczy najistotniejszych.

W szkole o 1 nauczycielu obowiązuje bez zmian program z r. 1931.

NAUKA O PRZYRODZIE.

Ze względu na wymiar czasu mniejszy, niż dotychczas w szkole o 2 nauczycielach, można opuścić w dotychczasowych programach punkty następujące:

W programie A (wydanie Programu nauki w szkołach powszechnych z r. 1931, str. 114—117): 6, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 21, 24, 25.

W programie B. (str. 117—119): 2, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 16, 22, 23, 24.

Nauka o przyrodzie winna się odbywać w jesieni (mniej więcej do 1 listopada) i na wiosnę (mniej więcej od 15 kwietnia), geografji — w okresie środkowym.

W szkole o 1 nauczycielu obowiązuje program dotychczasowy (str. 123—125) z tą zmianą w organizacji pracy, że oddział IV nie uczy się wspólnie z oddziałem III.

RYСУNEK I ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Obowiązuja programy z r. 1931.

SPIEW.

Przy nauce wspólnej oddziałów III i IV obowiązują wskazania, podane powyżej w dziale III C.

Przy nauce osobnej oddziału IV lub wspólnej IV i V w szkole o 2 nauczycielach obowiązuje program z r. 1931.

ĆWICZENIA CIELESNE.

Obowiązują wskazania, podane powyżej w dziale III C.

V. A. ODDZIAŁ V SZKÓŁ O 5 I WIĘCEJ NAUCZYCIELACH.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy V, ogłoszony w osobnym wydawnictwie p. t. Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy), przytem z programu śpiewu dla kompletu z oddziałów IV i V należy w r. s. 1934/5 realizować dział A części przemiennej.

B. ODDZIAŁ V SZKÓŁ O 3 I 4 NAUCZYCIELACH.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy V, ogłoszony w osobnym wydawnictwie, p. t. Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania. (Tymczasowy) — ze zmianami i uzupełnieniami niżej wyszczególnionymi.

RELIGJA RZYMSKO - KATOLICKA.

Organizacja pracy ulega w pewnych przypadkach zmianie, polegającej na tem, że oddziały V i VI uczą się osobno.

Zarówno wówczas, jak przy nauce w jednym komplecie, w oddziale V obowiązuje program dotychczasowy.

RYSUNEK.

Przy 1 godzinie tygodniowo obowiązuje zasadniczo program, wymieniony w dziale V A, należy jednak zająć się przede wszystkim rysunkiem poobserwacyjnym z pamięci i z pokazu oraz rysunkiem z natury, mniej natomiast uwagi, niż przy 2 godzinach, poświęcić rysunkowi z wyobraźni.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Obowiązuje program nowy, wymieniony powyżej w dziale V A, przytem zajęcia ogrodnicze uwzględniać należy przede wszystkim jako pracę poza lekcjami, chociaż niekiedy, zależnie od warunków, wypadnie poświęcić kilka godzin w różnych okresach na te zajęcia również i w czasie lekcyj zajęć praktycznych. Na uprawy roślin ozdobnych w skrzynkach i doniczkach przy braku ogrodu należy również zużytkować głównie czas poza lekcjami. Liczba robót, w szczególności wykonanych z różnych materiałów przez dziewczęta, musi ulec, ze względu na niewielką liczbę godzin, zmniejszeniu w porównaniu z pracą w szkołach o 6 i więcej nauczycielach.

SPIEW.

Przy 2 godzinach nauki wspólnej oddziałów V i VI obowiązuje nowy program dla oddziału V, wymieniony powyżej w dziale V A, z tą różnicą, że należy uwzględnić wybrane pieśni ludowe innych regionów oraz w zakresie ćwiczeń: śpiewanie gamy minorowej melodyjnej i odtwarzanie poszczególnych stopni trójdźwięku minorowego. Przy sprzyjających warunkach można wprowadzać próby śpiewu trygłosowego.

ĆWICZENIA CIELESNE.

Przy nauce wspólnej chłopców względnie dziewcząt z oddziałów V i VI, lub też kompletu z obu tych oddziałów, należy stosować materiał ćwiczebny, wymieniony powyżej w dziale V A, przyczem największy nacisk trzeba położyć na usprawnienie w zabawach, grach i ćwiczeniach polowych. Obowiązują pozatem codzienne 10-minutowe ćwiczenia gimnastyczne.

C. ODDZIAŁ V SZKÓŁ O 2 NAUCZYCIELACH (tam, gdzie istnieje).

RELIGJA RZYMSKO - KATOLICKA.

Obowiązuje program dotychczasowy.

JĘZYK POLSKI.

Obowiązuje program z r. 1931.

HISTORJA.

Obowiązuje program z r. 1931, przytem nauka oddziałów IV i V odbywa się wspólnie, jak dotychczas.

GEOGRAFJA.

Obowiązuje część 2 programu dla szkół o 5 i więcej nauczycielach, wymienionego powyżej w dziale V A (Europa).

NAUKA O PRZYRODZIE.

Ze względu na wymiar czasu mniejszy, niż dotychczas, można opuścić w dotychczasowych programach punkty następujące:

W programie C (str. 119—121): 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17, 20.

W programie D (str. 121—122): 2, 3, 4, 5, 10, 12, 13, 18, 23.

RYSUNEK I ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Obowiązują programy z r. 1931.

SPIEW.

Przy nauce wspólnej oddziałów IV i V obowiązuje program z r. 1931.

ĆWICZENIA CIELESNE.

Przy nauce wspólnej chłopców względnie dziewcząt z oddziałów III, IV i V obowiązują wskazania z działu III C.

VI. A. ODDZIAŁ VI SZKÓŁ O 5 I WIĘCEJ NAUCZYCIELACH.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy VI, ogłoszony w osobnym wydawnictwie p. t. Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania, przytem z programu śpiewu dla kompletu z oddziałów VI i VII należy w roku szkolnym 1934/35 realizować dział A części przemiennej.

B. ODDZIAŁ VI SZKÓŁ O 4 I 3 NAUCZYCIELACH.

W zakresie poszczególnych przedmiotów obowiązuje program dla klasy VI, ogłoszony w osobnym wydawnictwie p. t.: Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania (Tymczasowy) — ze zmianami i uzupełnieniami niżej wyszczególnionymi.

RELIGJA RZYMSKO-KATOLICKA.

Organizacja pracy ulega w pewnych przypadkach zmianie, polegającej na tem, że oddziały V i VI uczą się osobno.

Zarówno wówczas, jak przy nauce w jednym komplecie, oddział VI uczy się według programu dotychczasowego i wskazań dla szkoły pięcioklasowej, zamieszczonych na str. 105 i 106 wydania Programu nauki w publicznych szkołach powszechnych z r. 1931.

HISTORJA.

Obowiązuje program nowy, wymieniony w dziale VI A, jednak przy rozporządzaniu tylko 2 godzinami tygodniowo zamiast 3 można pominąć niektóre obrazy mniej podstawowe.

GEOGRAFJA.

Obowiązuje program nowy, wymieniony w dziale VI A, przy rozporządzaniu tylko 2 godzinami tygodniowo można pominąć pewne szczegóły.

NAUKA O PRZYRODZIE.

Obowiązuje program nowy, wymieniony powyżej w dziale VI A, jednak przy rozporządzaniu tylko 2 godzinami można pominąć dział 5 kursu jesiennego nauki o przyrodzie żywej, oraz zmniejszyć liczbę przykładów w różnych działach.

RYSUNEK.

Przy 2 godzinach tygodniowo obowiązuje bez zmian program, wymieniony powyżej w dziale VI A. Przy 1 godzinie tygodniowo obowiązuje zasadniczo ten sam program, należy jednak zająć się przede wszystkim rysunkiem poobserwacyjnym z pamięci oraz rysunkiem z natury, mniej natomiast uwagi, niż przy 2 godzinach, poświęcić rysunkowi z wyobraźni.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Obowiązuje program nowy, wymieniony powyżej w dziale VI A, ale bez gospodarstwa domowego, przytem zajęcia

ogrodnicze uwzględniać należy przede wszystkim jako pracę poza lekcjami, chociaż niekiedy zależnie od warunków wypadnie poświęcić kilka godzin w różnych okresach na te zajęcia również i w czasie lekcyj zajęć praktycznych. Na uprawy roślin ozdobnych w skrzynkach i doniczkach przy braku ogrodu należy również użytkowywać głównie czas poza lekcjami. Liczba robót, w szczególności wykonywanych z różnych materiałów przez dziewczęta, musi ulec, ze względu na niewielką liczbę godzin, zmniejszeniu w porównaniu z pracą w szkołach o 6 i więcej nauczycielach.

SPIEW.

Obowiązują wskazania, podane powyżej w dziale V B.

ĆWICZENIA CIELESNE.

Przy nauce wspólnej chłopców względnie dziewcząt z oddziału V i VI, lub też kompletu z obu tych oddziałów obowiązują wskazania z działu V B.

VII. ODDZIAŁ VII SZKÓŁ O 5 I WIĘCEJ NAUCZYCIELACH.

Należy stosować program, ustalony w wydaniu z roku 1931, z wyjątkami wskazanymi poniżej.

SPIEW.

W szkole o 6 nauczycielach przy użyciu warjantu *a* planu godzin i w szkole o 5 nauczycielach należy stosować w komplecie z oddziałów VI i VII program nowy dla tego kompletu.

Przy nauce osobnej oddziału VII obowiązuje program z r. 1931.

ĆWICZENIA CIELESNE.

Obowiązuje nowy program, ogłoszony w wydawnictwie, cytowanym w dziale VI A.

Poza tem obowiązują plany z roku 1927 ze zmianami następującymi:

1. Usuwa się w oddziale III osobną naukę historii, a wzmacnia o 1 godzinę naukę języka polskiego i o 1 godzinę naukę języka nauczania.

2. W szkołach o 3 i 4 nauczycielach nie otwiera się oddziału siódmego. Uczniowie oddziału VI nie opuszczający szkoły pozostają na drugi rok w tym samym oddziale.

3. Zamiast kompletu, złożonego z oddziału V, VI i VII, tworzy się w tych szkołach komplet z oddziału V i VI według dawnego planu godzin z tą różnicą, że znikają godziny, przeznaczone dla oddziału VII.

Programy nowe wchodzi do tych samych oddziałów, co w szkołach z polskim językiem nauczania — po odpowiednim przystosowaniu.

II. SZKOŁY POWSZECHNE DWUJĘZYCZNE.

Jak szkoły z niepolskim językiem nauczania, z oparciem się na planach z roku 1925 i odróżnieniem również w oddziałach V, VI i VII szkół o 6 i więcej nauczycielach przedmiotów, nauczanych w języku polskim i w języku nauczania.

III. SZKOŁY Z NIEMIECKIM JĘZYKIEM NAUCZANIA.

Dawne plany godzin z następującymi zmianami:

1) usuwa się historję z oddziału III, a wzmacnia się o 1 godzinę naukę języka polskiego i niemieckiego.

2) w szkołach 3 i 4-klasowych nie otwiera się oddziału siódmego, jak w innych szkołach z niepolskim językiem nauczania.

Programy nowe wchodzi do tych samych oddziałów, co w szkołach z polskim językiem nauczania — po odpowiednim dostosowaniu.

PROGRAMY RELIGJI INNYCH WYZNAŃ.

Programy religii innych wyznań, ustalone dotychczas, pozostają bez zmiany.

201

імц.

3, —